

Erottaja

Ympäristöhistoriallinen selvitys ja johtopäätökset jatkotoimia varten

Julkaisija: Helsingin kaupungin rakennusvirasto / Arkkitehtuuriosasto
Vastuuhenkilö: Anu Kiiskinen, puh. 09 310 38955
Teksti: Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy / Tiina Perälä, Eeva Ruoff, Lilja Palmgren
Taitto: Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy / Tiina Perälä, Lilja Palmgren
Kartta-aineistot: © Kaupunkimittausosasto, Helsinki
Valokuvat ja kartat: Historialliset valokuvat ja kartat: HKA = Helsingin kaupunginarkisto, HKMKA = Helsingin kaupunginmuseon kuva-arkisto, HSA = Helsingin kaupungin Sinetti-arkisto, KA = Kansallisarkisto, KPOA = Helsingin kaupungin rakennusviraston Katu- ja puisto-osaston arkisto, KSV = Helsingin kaupungin kaupunkisuunnitteluvirasto, MVKA = Museoviraston kuva-arkisto, SLS = Svenska Litteratursällskapet i Finland (SLS arkisto, SLSA 1070)
Nykytilan valokuvat: TP = Tiina Perälä, ML = Matti Liski, LP = Lilja Palmgren
Visualisoinnit: Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy / Tiina Perälä, Lilja Palmgren
ISBN: ISBN 978-952-331-171-8 (vain verkkoversio)
ISSN: 1238-9579
Etukannen valokuva: Kuva 1. Näkymä ns. Raken talosta Erottajan yli 1930-luvun lopulla. Aukio vaikutti silloin nykyistä paljon avarammalta. HKMKA.

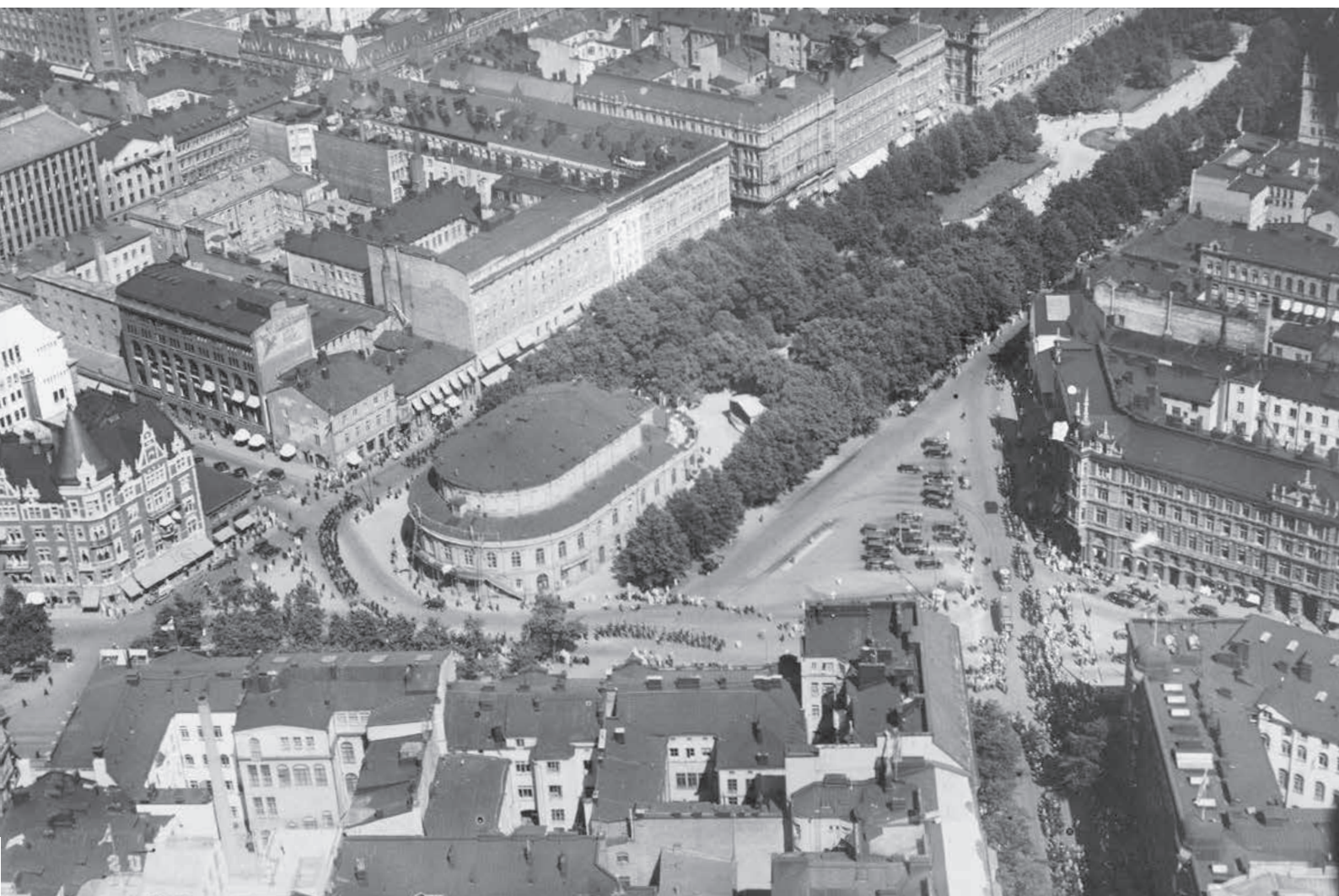
EROTTAJA

Ympäristöhistoriallinen selvitys ja johtopäätökset jatkotoimia varten

Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisut 2016:12

Sisällysluettelo

Saatteeksi	5
1. Aukion sijainti	7
2. Erottajan alueen yleispiirteet 1800-luvun alussa	9
3. Alueen suunnittelua ja rakentamista vuoden 1808 jälkeen	11
Teatterirakennukset	13
4. 1900-luvulla tapahtuneita muutoksia	19
5. Aukion suunnittelutilanne	23
6. Aukion nykytila	27
Tilasommitelman yleispiirteet ja säilyneisyys	29
Pinnoitteet, rakenteet ja kalusteet	30
Maanalaiset tilat	33
Aukion säilyneisyys	35
7. Aukion arvot	39
8. Historiaselvityksen johtopäätökset jatkotoimia varten	41
Tilarakenne ja kasvillisuus	41
Pintamateriaalit	41
Kalusteet ja varusteet	41
Lähteet ja kirjallisuus	42
Viitteet	44
Kuvailulehti	

Kuva 2. Heinäkuun 7. päivänä 1930 talonpoikaismarssista otetussa kuvassa näkyy Ruotsalainen teatteri aikaisemmassa asussaan. Henrikinesplanadin puut ulottuvat edelleen Erottajalle saakka. Talonpojat ovat marssimassa Bulevardilta Pohjoisesplanadille. Valokuva Warén. MVKA.

Saatteeksi

Tämä selvitys koskee Helsingissä Kaartinkaupungin kaupunginosassa sijaitsevaa Erottajanaukiota.

Erottajanaukiota alettiin hahmottaa Helsingin uudelleenrakentamista ohjanneissa asemakaavoissa 1800-luvun ensi vuosikymmeninä. Alueella tuolloin sijainneita matalia taloja korvattiin pääosin 5-kerroksisilla asuin- ja liikerakennuksilla 1800-luvun loppupuolelta aina 1960-luvulle saakka. Aukion nykyinen tilallinen hahmo on muovautunut siis vähitellen pitkähkön ajan kuluessa. Aukiota on sen historian aikana pinnoitettu eri tavoilla ja erilaisia materiaaleja käyttäen. Helsingin liikenteen yleinen kasvu, julkisten ja yksityisten kulkuneuvojen kehitys sekä määrä näyttävät aina – tavalla tai toisella – johtaneen Erottajan alueella tehtyihin pienempiin tai suurempiin muutoksiin. Aukion viimeisin mittavampi peruskorjaus toteutettiin vuosina 1988–89. Ruotsalaisen teatterin peruskorjaus valmistui vuonna 2012. Aukio on sen jälkeen väliaikaisesti asfaltoitu työmaan jäljiltä. Aukion tämänhetkinen kunto ja ilme viestivätkin eräänlaisesta keskeneräisyydestä.

Tämä selvitys on laadittu lähtöaineistoksi Erottajanaukion ja siihen liittyvien katualueiden peruskorjauksen suunnit-

telua varten. Selvityksen tavoitteena on ollut dokumentoida aukion historiallisia kehitysvaiheita ja kartoittaa sen nykytilaa. Lisäksi on arvioitu sen kaupunkikuvallista ja kaupunkirakenteellista merkitystä ja määritelty sen arvot. Näiden tietojen perusteella aukiota varten on laadittu johtopäätökset jatkotoimia varten, sillä Helsingin kaupungin rakennusvirasto on käynnistämässä em. peruskorjausta.

Selvityksen on laatinut Helsingin kaupungin rakennusviraston arkkitehtuuriosaston toimeksiannosta Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy kevään ja kesän 2016 aikana. Työstä ovat vastanneet maisema-arkkitehti Tiina Perälä, dosentti Eeva Ruoff sekä maisema-arkkitehtiylioppilas Lilja Palmgren. Asiantuntijana työhön on osallistunut maisema-arkkitehti Matti Liski. Työtä on valvonut ohjausryhmä, jonka jäseniä ovat olleet aluesuunnittelija Anu Kiiskinen ja projekтинjohtaja Tomas Palmgren rakennusvirastosta, Marjatta Uusitalo rakennusvalvontavirastosta sekä tutkija Johanna Björkman Helsingin kaupunginmuseosta. Työtä varten on haastateltu kaavoittajaa, arkkitehti Kajsa Lybeckiä ja maisema-arkkitehti Anu Lamminpäättä kaupunkisuunnitteluvirastosta. Ohjausryhmän jäsenet ja kaavoittaja ovat kommentoineet ja täydentäneet selvityksen tekstiä.

Kuva 3. Erottaja sijaitsee Esplanadin ja Bulevardin välissä. Sitä rajaavat Mannerheimintie sekä Pohjois- ja Eteläesplanadi, jotka ovat vilkasliikenteisiä. Ruotsalainen teatteri rakennettiin nykyiselle paikalleen vuonna 1860, mutta sitä on sittemmin laajennettu useita kertoja. KMO.

1. Aukion sijainti

Erottajanaukio sijaitsee Kaartinkaupungin kaupunginosassa Svenska Teaternin eli Ruotsalaisen teatterin etelä- ja länsisivuilla. Aukio rajautuu lounaassa Mannerheimintiehen, pohjoisessa Ruotsalaisen teatterin rakennukseen, Teatteriesplanadin vehreään puistoon ja Eteläesplanadi-katuun, etelässä Erottajankadun alarinteeseen ja pohjoisluoteessa Pohjoisesplanadiin (ks. ortoilmakuva, kuva 3; sekä asema-kaavat, s. 24 kuvat 35-36). Alue on pinta-alaltaan noin 4500 m². Helsingin kaupunki omistaa alueella olevat katualueet. Aukiolla olevan ajorampin ja maanalaisen väestönsuoja-tilan omistaa Stockmann Oyj. Rampin kyljessä olevan maanalaisen sähkönsyöttöaseman omistaa Helsingin kaupungin liikennelaitos (HKL).

Selvitysalue kuuluu valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön (RKY) Esplanadi – Bulevardi. Aukio mainitaan ao. selostuksessa Esplanadin ja Bulevardin liittymiskohtana. Eteläesplanadin ja Erottajan kulmassa sijaitsee Uno Ullbergin suunnittelema ns. Bensowin talo, joka kuuluu kansainvälisen DOCOMOMO-järjestön hyväksymään suomalaisen modernin arkkitehtuurin merkitteosvalikoimaan. Myös Erottajan ja Bulevardin kulmassa oleva Lars Sonckin suunnittelema ns. Raken talo¹ mainitaan selostuksessa.²

Kuva 4. Osa vuonna 1798 laaditusta kartasta. Espoon suuntaan johtavan Turuntien mutka on nykyisen Erottajan kohdalla. Korkeavuorelta Kluuvinlahteen viettävät loivat rinteet olivat viljelysmaita. KA.

2. Erottajan alueen yleispiirteet 1800-luvun alussa

Nykyään Erottajaksi kutsuttu alue sijaitsi 1800-luvun alussa silloisen Helsingin kaupungin ulkopuolella, ns. Espoon tulliin länsipuolella.³ Alue oli kaavoittamatonta ja pääosiltaan hyvin avointa seutua. Siellä sijaitsi joitakin yksityisten henkilöiden omistamia kiinteistöjä asuin- ja talousrakennuksineen. Siellä oli enimmäkseen kuitenkin vain kaupunkilaisten ”plantaaseja” eli viljelysmaita, jotka Helsingin kaupunki omisti. Niiden vuokraoikeudet voi hankkia kaupungin järjestämissä huuto-kaupoissa. Palstat olivat erikokoisia ja niitä käytettiin maape-
rystä riippuen niittyinä, peltoina tai hyötykasvien viljelyyn.

Tunnetuin ja tärkein Erottajan alueella sijainnut rakenne oli tienhaara, josta sen nykyinen ruotsinkielinen ”Skillnaden”-nimi johtune.⁴ Turuntiestä erkani siellä Hietalahden satamaan johtanut paikallistie (kuva 4). Turuntie eli Suuri Rantatie johti Turusta Raaseporin ja Porvoon kautta Viipuriin. Se oli hyvin vanha tie, joka yhdisti Suomen etelärannikon puolustuksen kannalta tärkeät keskiaikaiset linnoitukset toisiinsa. Helsinkiin ja sittemmin välillisesti myös Viaporiin johtanut sivutie erkani siitä Espoon kirkon tienoilla. Kyseistä osuutta kutsuttiin sen vuoksi usein myös Espoontieksi. Hietalahdentie oli Helsingin kannalta tärkeä paikallistie, koska lännestä päin tuleva laivaliikenne suuntautui sinne.

Erottajan rinteessä, nykyisen ns. Raken talon edustalla oli kaivo, joka oli ilmeisesti perua siltä ajalta, kun alueella harjoitettiin puutarhaviljelyä.⁵ Se oli alueen asukkaiden ja matkustajien kannalta tärkeä. Sieltä voitiin hakea vettä, ja siellä voitiin juottaa hevosia.

Kluuvinlahden pohjukka eli meri ulottui suunnilleen alueelle, jossa nykyään sijaitsee J. L. Runebergin patsas. Turuntien ja Kluuvinlahden välissä oli useita ”plantaaseja”, so. kaupunkilaisille vuokrattuja viljelysmaita. Lähimpänä Erottajan aluetta sijaitsi puutarhuri Gustaf Lampeniuksen (1765–1819)

”plantaasi”.⁶ Hän oli vuokrannut sen 30 vuodeksi 1700-luvun lopusta lähtien. Turuntien länsipuolella oli hänelle kuulunut tontti sekä ns. Lampeniuksen puutarha. Se oli alun perin suunniteltu suoraviivaiseksi, mutta sinne oli sittemmin perustettu pari englantilaisen maisemapuutarhatyylin mukaista ”kiemurtelevaa” käytävää (kuva 5). Tällä puutarhalla oli eräänlainen julkisen puiston luonne, sillä kaupunkilaiset kävivät – paremman puutteessa – siellä kävelemässä ja nauttimassa raittiista ilmasta.⁷ Lampeniuksen puutarhan länsipuolella oli hautausmaa (kuva 5). Sinne oli 1600-luvulta alkaen haudattu kulkutauteihin kuolleita Helsingin asukkaita sekä vieraspaikkakuntalaisia ja Suomenlinnassa kuolleita henkilöitä.⁸ Vuodesta 1790 alkaen se oli toiminut Helsingin toisena hautausmaana, koska kaupungin keskustaan, Ulrika Eleonoran kirkon yhteyteen perustetulla kirkkomaalla ei ollut enää tilaa uusille haudoille. Kampin hautausmaan takana oli asumaton seutua, jolle olivat leimallisia mäntyvaltainen metsä, kalliot ja niiden välissä sijainneet vetiset notkot.

Erottajan alue oli Korkeavuoren alarinnettä eli lievästi laskeutuvaa rinnemaastoa, joka vietti pohjoista ja itää kohden. Sen eteläpuolella oleva jyrkkäkö rinne – nykyisen Erottajakadun alue – tunnettiin nimellä ”Lagi backen” eli Laguksen mäki, mäellä sijainneen Laguksen perheen talon mukaan. Se oli talvisin ympäristön poikien kelkkamäki. Laguksen talosta ja muista sen lähistöllä sijainneiden rakennusten ikkunoista avautui laaja näkymä Kluuvinlahdelle:

”Från hemmets fönster i hörnet af Skillnaden och Boulevarden hade vi en den vackraste vy utöfver hela Tölövikens och dess stränder. Pilarnas i esplanaden hade ännu icke hunnit mycket utbreda sina kronor, och utsigten skymdes icke heller ännu vid af några byggnader på andra sidan Esplanadgatan. Vi sågo om sommaren seglare och roddare, om vintern skridskolöpare, röra sig på Tölövikens och Gloet, hvars innersta spets då var belägen ungefär der Mikaelss- och Alexandersgatorna skära hvarandra... Af alla de kvarter, som nu ligga emellan Mikaelss- och Henriksgatorna, var då ingenting bygd; dessa kvarter bestodo af land och haf, kann jag säga: dels af trädgårdar och plantager, med ypperlig jord, dels af det ännu ofyllda Gloet.”

August Schauman, Helsingfors på 1830-talet.⁹

Kuva 5. Anders J. Kocken vuonna 1810 laatimassa kaavaehdotuksessa on esitetty sekä silloinen tilanne että uusi korttelijako, joka olisi peittänyt alleen nykyisen Erottajan alueen. Siellä sijaitsi tuolloin kaupunkilaisten "plantaaseja", ja Turuntien länsipuolella oli nk. Lampeniukse puutarha. Kluuvinlahti ulottui tuolloin nykyiseen Esplanadipuistoon, lähes Fabianinkadulle asti. KA.

3. Alueen suunnittelua ja rakentamista vuoden 1808 jälkeen

Helsinki paloi pahoin vuoden 1808 marraskuussa, ja kaupungille täytyi sen vuoksi laatia uusi asemakaava. Helsingin väliaikainen uudelleenrakentamiskomitea aloitti työnsä Uudenmaan läänin maaherra G. F. Stjernvallin johdolla. Sen arkkitehtina toimi linnoitusupseeri Anders J. Kocke. Hänen laatimansa ns. Steinheil-Kocken kaava valmistui yleisen käsityksen mukaan vuonna 1810, ja keisari hyväksyi sen pian sen jälkeen.¹⁰ Kocke oli noudattanut siinä pääosin Helsingin entistä, lähinnä pohjois-eteläsuuntaista korttelijakoa, ja hänen laajentaessaan kaupunkia länteen ja etelään Erottajan alue tuli kaavoitetuksi. Edellä mainittu Turun- ja Hietalahdentien haara olisi jäänyt eräälle uudelle tontille (kuva 5). Kocken mukaan Kluuvinlahden pohjukka olisi kuitenkin täytetty ja uusia katuja rakennettu sen yli. Pohjoisin niistä olisi liittynyt vanhaan Turuntiehen. Hietalahdentien liikenteen oli kaikiati ajateltu siirtyvän jollekin sen suunnalle piirretyistä uusista kaduista. Nämä Kocken esikaupunkialuetta koskeneet ehdotukset lienevät jo johtaneet kaupungin uudelleen rakentamista koskeneeseen yleiseen nurkumiseen:

"Mieli pahakseen täytyi noiden kunnon porvariens katsella, kuinka vimmatun laajat esplanadit, mielettömät torit, yleiset rakennukset laajoine neliöineen ja nuo kalliit rantalaiturit, jotka olivat vallan tarpeettomia entisajan hiljaisille lastiproomuille, nielivät monta hyödyllistä talonpaikkaa, kodikasta puutarhaa, aittaa ja ulkokuonetta. Vuorten räjäyttäminen, mikä ilkitö luontoa kohtaan! Kluuvinlahden täyttäminen, mikä kaupungin varojen hauta!"¹¹

On arveltu, että Helsingin seuraava kaava olisi laadittu vuonna 1812, mutta se on mahdollisesti peräisin vasta myöhemmältä ajalta.¹² Helsingin virallinen uudelleenrakentamiskomitea oli kuitenkin aloittanut työnsä vuoden 1812 keväällä, jolloin Helsinki oli määrätty suuriruhtinaskunnan pääkaupungiksi. Komitean puheenjohtajaksi oli määrätty hallitusneuvos Johan Albrecht Ehrenström. Hänen johta-

Kuva 6. Tämä Andreas Kuisminin piirros on ilmeisesti vanhin säilynyt perspektiivikuva Erottajasta. Vasemmassa laidassa on puinen kaivo, jonka vielä C. A. Hårdh valokuvasi 1860-luvulla, ks. alla, kuva 20. Pajut reunustavat Eteläesplanadin jalkakäytävää. Taustalla on Engelin suunnitelmien mukainen yksitominen tuomiokirkko ja sen alapuolella Helsingin ensimmäinen teatteritalo, jota oli tuolloin jo laajennettu. Kuva teoksesta "Miniaturvuer af Helsingfors" 1841. HKMKA.

mansa uudelleenrakentamiskomitean oli nyt siis otettava huomioon kaupungin väestön oletettava kasvu ja vastaava lisätonttien tarve. Niinpä kaupunkia päätettiin nyt laajentaa paljon enemmän etelään ja länteen kuin mitä väliaikainen komitea oli ehdottanut. Lisäalueelle annettiin nimi Uudenmaan esikaupunki. Sen itäpuoli kaavoitettiin pohjois-eteläsuuntaisesti Helsingin siihenastisen korttelijaon mukaisesti.

Uudenmaan esikaupungin läntisen osan päälinjaksi valittiin Hietalahdentie, ja tämän osan kadut linjattiin siihen nähden suorakulmaisesti. Täten Uudenmaan esikaupungin itäisen ja läntisen osan väliin jäi muutamia suunnilleen kolmionmuotoisia alueita. Suunnitelmaan sisältyi myös kanavan rakentaminen Kluuvinlahden pohjukasta Kaupunginlahteen eli Eteläsatamaan. Kanavan rakentamisesta täytyi kuitenkin luopua, koska se olisi tullut liian kalliiksi. Niinpä seuraavassa kaavasunnitelmassa esitettiin, että Erottajan pohjoispuolelta Kaupunginlahden suunnalle johtaneelle hyvin kostealle ja rakentamiseen kelpaamattomalle alueelle perustettaisiin 60 sylvä eli noin 120 metriä leveä puistoalue.

Myöhemmin "koskiparonina" tunnettu Carl Rosenkampff näyttää laatineen ensimmäisen puistosuunnitelman tätä aluetta varten. Se oli ranskalaistyylinen labyrinttiaihe, jota ei toteutettu.¹³ Myöskään C. L. Engelin hiukan myöhemmin

Kuva 7. Vuodelta 1812 olevassa ns. J. A. Ehrenströmin kaavassa Erottajan kohdalla on aukiomainen tila. Sekä nykyisen Aleksanterinkadun että Esplanadin kohdalle on piirretty puurivit. KA.

Kuva 8. Vuoden 1817 kaavassa näkyy Helsingin kaksi ruutukaavakoordinaatistoa. Niiden pohjoiselle liittymäkohdalle on piirretty kolmiomainen, puurivien ympäröimä Erottajanaukio. Esplanadin, Bulevardin ja Henrikiesplanadin (nyk. Mannerheimintien) puurivit suunniteltiin siis ulottumaan toisiinsa ja ympäröimään tätä aukiota. KA.

laatimaa puistosuunnitelmaa ei toteutettu.¹⁴ Tapahtumat saivat odottamattoman käänteen – Helsingin teatteritalo rakennettiin tälle kokonaan puistoksi tarkoitetulle alueelle.

Henrikiesplanadin – nykyisen Mannerheimintien – ja Bulevardin lehtikujien tarkkoja istuttamisvuosia ei tunneta. Helsingin kaupungin viheralan työt annettiin 1800-luvun ensimmäisellä puoliskolla nimittäin yleensä huokeimman tarjouksen tehneelle henkilölle.¹⁵ Perimätietojen, vanhojen piirrosten yms. seikkojen perusteella voidaan kuitenkin pitää jokseenkin varmana sitä, että Bulevardi tuli istutetuksi 1830-luvun loppuvuosina.

Henrikiesplanadin lehtikujista on enemmän, mutta ristiriitaisempia tietoja. Ne on joskus piirretty kaksirivisiksi, joskus niiden mainitaan olleen kuusirivisiä jne. Kaikki lähteet näyttävät kuitenkin yhtäpitävästi tukevan sitä näkemystä, että sinne istutetut puut kasvoivat nopeammin ja paremmin kuin nykyisen Esplanadin puut,¹⁶ jotka kituivat liian vetisen ja osittain ilmeisesti suolapitoisen kasvualustansa takia. Myös lukuisten valokuvien perusteella voidaan todeta Henrikiesplanadin tekemä puistomainen vaikutelma.¹⁷

Vanhoista valokuvista selviää, että aukio oli 1800-luvun loppupuolella kokonaan mukulakivetty. 1800-luvun lopulla otetuissa valokuvissa teatterin sivuitse kulkeva jalkakäytävä näyttää olleen kivetty suurikokoisilla luonnonkivilaatoilla samaan tapaan kuin Eteläesplanadin jalkakäytävä kadun itäpäässä nykyäänkin. 1920-luvun alussa otetussa valokuvassa aukion poikki kulkevat jalankulkureitit ovat siististi kantattuja nupukivettyjä alueita, joiden ulkopuolella on mukulakiveä.

Valokuvien mukaan aukiolla oli jo varhain samanlaisia valurautaisia lyhtypylväitä kuin Pohjoisesplanadilla. Niissä oli todennäköisesti ensin kaasuvalaistus, joka muutettiin sittemmin sähkövalaistukseksi. Aukion keskellä näyttää myöhemmin – ehkä vasta 1900-luvun puolella – olleen myös suurehko ja muita korkeampi valaisinpylväs, jossa oli useita lamppuja.

Teatterirakennukset

J. A. Ehrenström oli suunnitellut, että Helsingin teatteritalo olisi rakennettu Kasarmintorin eteläisivulle, jossa sillä olisi ollut arvokas paikka. Valtiosihteeri H. R. Reh binder vaati kuitenkin, että kyseiselle tontille rakennettaisiin kasarmi eikä Ehrenström rojhennut vastustaa esimiehensä määräystä. Kun Helsingissä ei enää ollut mitään vapaata, teatteritalolle sopivaa tonttia, hän alistui siihen, että osa Esplanadin puistosta täytyi luovuttaa tähän tarkoitukseen. Niinpä vuonna 1825 Helsinkiin perustettu teatteriyhtiö sai rakentaa teatteritalon Esplanadin länsiosaan sillä ehdolla, että se rahoit-

Kuva 9., yllä. Kuvassa Helsingin ensimmäinen teatteritalo, joka valmistui vuonna 1827. Kuva on vuodelta 1857. MVKA.

taisi myös puiston perustamisen sen ympärille.¹⁸ Teatterin pääsisäänkäynti oli pienellä puolipyöreällä aukiolla, joka sijaitsi Esplanadikatuja yhdistäneellä poikkikäytävällä, nykyisten Mikon- ja Korkeavuorenkatujen linjalla. Vuonna 1827 valmistunut rakennus oli suhteellisen pieni, ja se jäi puiston sisäpuolelle vielä senkin jälkeen, kun sitä oli pidennetty, levennetty ja korotettu muutamaa otteeseen. Tämä käy ilmi esim. vuonna 1857 otetusta valokuvasta. Se osoittaa, että talon eteläpuolella kasvaneen puun latva kohosi melkein rakennuksen harjan korkeudelle.

Teatteriyhtiön noudattama puistosuunnitelma tai istutuskartta ei näytä säilyneen. Helsinkiä 1830–1850-luvuilla esittävien karttojen mukaan teatterin takana, lännessä oli nurmialueen keskellä nelirivinen lehtikuja ja sen sivuilla katujen suuntaiset puurivit, kuten Esplanadinpuiston itäisemmällä osuilla. Ao. kartat on kuitenkin ehkä piirretty jonkun vanhan ehdotuksen mukaan eivätkä välttämättä esitä todellista tilannetta.

Tämä Helsingin ensimmäinen teatteritalo todettiin ennen pitkää sekä epäkäytännölliseksi että kylmäksi ja vetoiseksi, ja se päätettiin purkaa.¹⁹ Teatteriyhtiö antoi uuden, entistä paljon suuremman talon suunnittelun Turun ja Porin läänin-

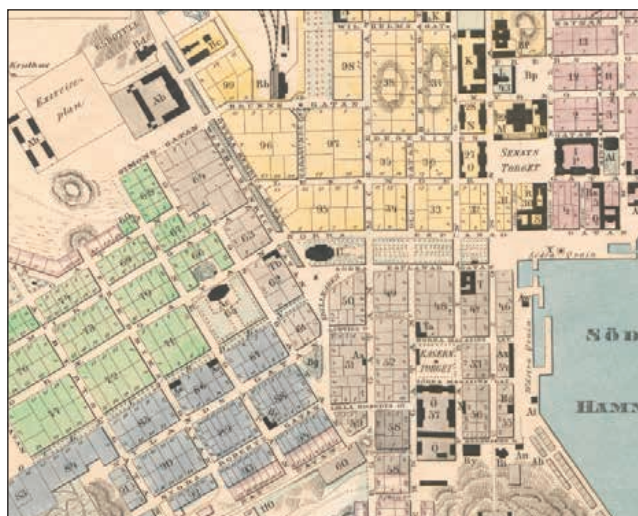
Kuva 10., alla. Ensimmäinen teatteritalo sijaitsi Esplanadin puistossa. Erottajan kaivo on myös merkitty tälle vuonna 1838 painetulle Helsingin kartalle. KA.

Kuva 11. Uuden teatteritalon suunnittelu annettiin G. T. P. Chiewitzin tehtäväksi. Hänen akvarellinsa esittää rakennusta ja sen sopeutumista 1860-luvun kaupunkikuvaan. Teatterin sisäänkäynti oli Pohjoisesplanadin puolella. Henriki-nesplanadin puut ovat oikealla. Maalauksen omistaa Turun taidemuseo.

Kuva 12. Helsingin karttaan vuodelta 1863 on piirretty uusi teatterirakennus. KA.

Kuva 13. Asemapiirros uudesta teatterista. Piirros on päivätty Turussa 31.10.1853, laatija G. T. P. Chiewitz. HSA.

arkkitehti G. T. P. Chiewitzin (1815–1862) tehtäväksi. Sen paikaksi luovutettiin tontti, joka sijaitsi vanhan rakennuksen länsipuolella (kuvat 12–14). Uuden teatterin kohdalle oli ilmeisesti jo istutettu puita, jotka jouduttiin kaatamaan sen rakentamisen tieltä, mutta teatteriyhtiö näyttää huolehtineen uuden talon ympäristön välittömästä istuttamisesta:

"I dag togs det provisionella planket kring teaterhuset bort, så att man nu först kunde riktigt se huru byggnaden tar sig ut – visserligen mycket bättre än när det skymdes av det fula planket. Markens planering rundtomkring är också snart fullbordad med sina planteringar, som göras med mycket skicklighet af hr. Helm."

G. Elmgren 25.10.1860.²⁰

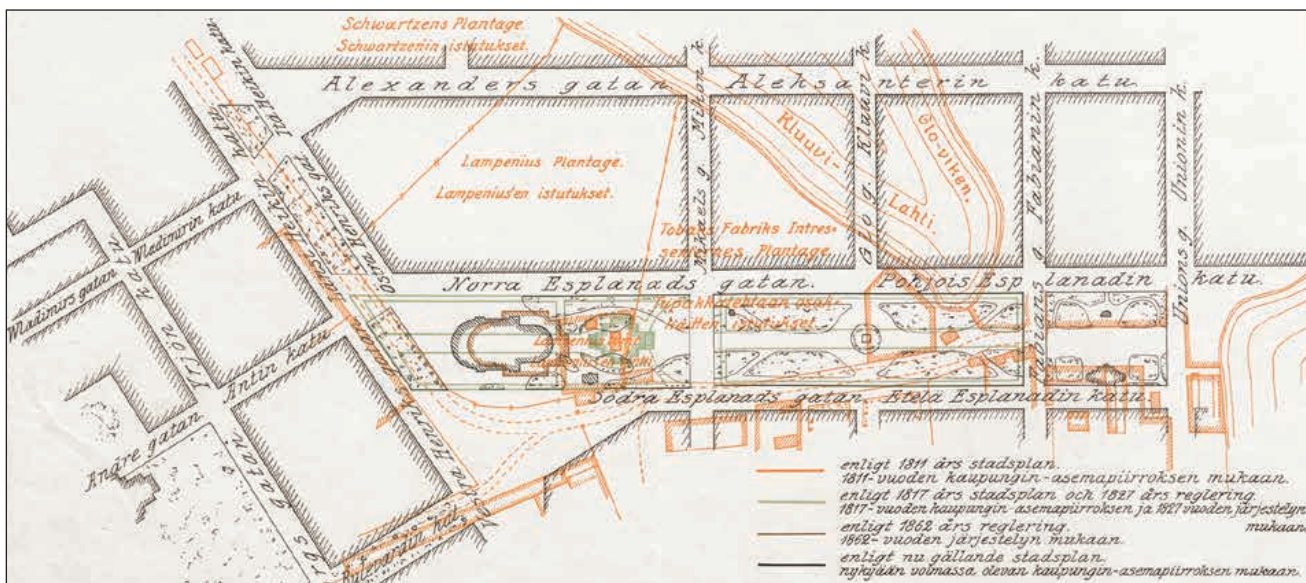
Teatteritalo valmistui kuukautta myöhemmin. Elmgrenin mainitsema herra Helm oli ilmeisestikin tarhurimestari Carl J. Helm. Hän oli kotoisin Saksasta, ja Kaivopuiston kylpyläyhtiö oli aikoinaan kutsunut hänet Helsinkiin suunnittelemaan ja huolehtimaan Kaivopuiston istuttamisesta. Helm jäi Suomeen, ja hän johti sittemmin useiden yksityisten ja julkisten puistojen istuttamista täällä.

Uuden teatterirakennuksen myötä Erottajanaukion tilarakenne muuttui ratkaisevasti (kuva 14). Se sulki näkymät Pohjois-Esplanadille ja lyhensi Esplanadin puistoaluetta. Se vaikutti todennäköisesti välillisesti myös siihen, että Erottajasta ei koskaan muodostettu sitä kolmiomaista lehtikujien ympäröimää

Kuva 14., alla. Katsauskartan laatimisajankohtaa ei tunneta, mutta se on todennäköisesti 1910-luvun alusta. Karttaan on oranssilla merkitty 1800-luvun alussa vallinnut tilanne, mm. Erottajan tienhaara. Vihreällä on esitetty vuonna 1817 tehty suunnitelma ja 1827 vuoden järjestelyjen mukainen tilanne. Ruskealla on merkitty vuoden 1862 järjestelyt. Mustalla karttaan on merkitty sen laatimisajankohdalla voimassa olleen asemakaavan mukainen tilanne. KA.

Kuva 15., yllä. Valokuva Eliel Saarisen toimistossa vuonna 1917 laaditusta mallista, joka koski Ruotsalaisen teatterin laajentamista - suunnitelmaa ei toteutettu. Kuvasta käy myös ilmi Pohjoisesplanadille tuolloin suunniteltujen rakennusten luonne sekä se, että Bulevardin puurivejä ajateltiin jatkaa Esplanadille saakka. HSA.

Kuva 16. G. T. P. Chiewitzin suunnittelema teatteri valmistui vuonna 1860. Valokuva on otettu ennen teatterin paloa, 1860-luvun alussa. HKMKA.

Kuva 17. Vuoden 1860 syksyllä vihitty teatterirakennus paloi pahoin 8.5.1863. Litografia, L. Hartmann. MVKA.

Kuva 18. "Nya Theatern" eli nykyinen Ruotsalainen teatteri palon jälkeen vuonna 1863. MVKA.

aukiota, millaiseksi Helsingin uudelleenrakennuskomitea oli suunnitellut sen (ks. kuva 8). Sen mukaan Bulevardin lehtikujien tuli ulottua Eteläesplanadille ja niiden taas puolestaan Henrikiesplanadille.

Uusi teatteritalo tuhoutui pahoin vuoden 1863 toukokuussa, kun sen sisällä syttyi tulipalo. Helmin laatimat istutukset lienevät myös turmeltuneet tämän tulipalon ja sen sammutustöiden yhteydessä. Ainakin aukion kaivo joutui näiden toimenpiteiden uhriksi, ja sen uudelleen rakentamisesta käytiin pitkällisiä kiistoja teatteriyhtiön ja Helsingin kaupungin välillä.²¹ Teatterin eteläseinustalle istutettiin palon jälkeen pensaita ja uudet lehmukset (ks. s. 27 kuva 39).

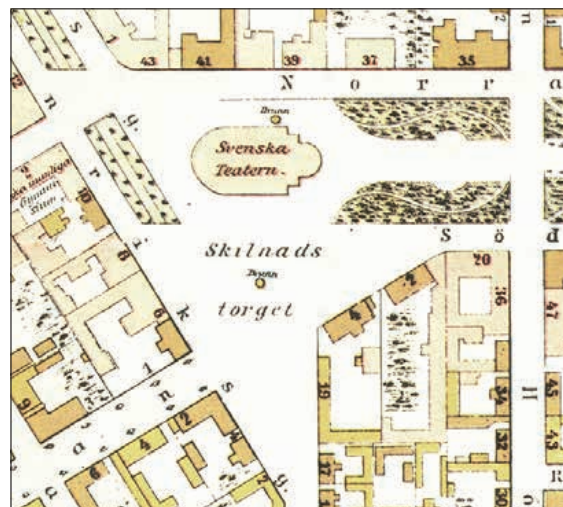
Teatteritalo korjattiin suunnilleen entisen kaltaiseksi, mutta hiukan suuremmaksi, ja se avattiin yleisölle vuonna 1866.²² Teatterin korjaamisesta huolehtinut arkkitehti N. L. Benois piirsi sitä varten myös istutussuunnitelman, jonka mukaan puut olisivat ympäröineet sitä kaikilla sivuilla.²³ Teatterin myöhemmät laajennukset ja korjaukset vaativat ilmeisesti jatkuvasti sitä ympäröineiden puiden kaatamisia ja uudelleen istuttamisia. Näitä toimenpiteitä voidaan seurata vanhojen dokumenttien perusteella kuitenkin vain vaivastavasti. Valokuvia on vaikea ajoittaa täsmällisesti, eikä karttamateriaali ole luotettavaa, sillä kartoille on usein kopioitu kaavoille merkityt puut eikä mitattu todellista tilannetta. Eteläesplanadin jalkakäytävän reunalle istutettua lehmusriviä pyrittiin kuitenkin ilmeisesti useita kertoja jatkamaan teatterintalon eteläisivun myötäisesti Henrikiesplanadin lehmusrivien suunnalle.²⁴

Teatteri laajeni kesäaikana puiston alueelle ulkotarjoilualueensa kautta jo 1800-luvun loppupuolella. T. Höijerin suunnittelemassa ja apteekkari Girsénin vuonna 1891 rakennuttamassa talossa Eteläesplanadin ja Erottajankadun kulmassa asui mm. Ahteen perhe. Arkkitehti Aili Salli Ahde-Kjälman kuvasi sittemmin muistelmissaan, kuinka hän veljensä kanssa seurasi katuelämää lastenhuoneen ikkunasta:

"Siinä ikkunalaudalla me Wäinön kanssa istuimme ja katselimme kadulle. Näkymä oli laaja, siihen mahtui paljon mielenkiintoista maisemaa ja liikettä. Vastapäätä oli nk. Oopperaesplanaadi.²⁵ Siellä eivät puut suinkaan vielä

olleet niin suuria kuin nykyisin. Mutta meistä lapsista ne olivat kerrassaan jättiläisiä. Vasemmalla näkyi vaaleanruskeaksi maalatun Ruotsalaisen teatterin puinen rakennus. Sen vieressä puistossa oli keväisin tuoleja ja pöytiä, joiden ääressä päivisin istui väkeä kuunnellen musiikkia, nauttien virvokkeita tai kahvia. Soittajat puhalsivat torviinsa suuren katoksen alta, joka oli kuin meidän lastenvaunujen ”kuuri” eli kuomu, mutta siinä ei ollut ”kartiineja” kuten kuurissa, vaan kylläkin omituinen kangaskatos, ”markiisi”.²⁶

Kuva 19., oikealla. Erottajan kaivo sekä teatterin pohjoispuolella eli Pohjoisesplanadilla sijainnut kaivo on merkitty vuonna 1878 painetulle Helsingin kartalle. HKA

Kuva 20. Näkymä Erottajanaukiolta Esplanadin yli Kluuviin ja Kruununhaaraan. Silloisen puuverhoillun kaivon katolla oli uurna. Valokuva C. A. Hårdh, 1867. HKMKA.

Kuva 21. Aukion kaivo uusittiin 1860-luvun lopussa. Kaivon katoksen päälle asennettiin yli metrin korkuinen Suomen leijonaa esittävä tuuliviiri. Valokuva Eugen Hoffers, 1870. SLS.

"Erottajan aukea, tuo voimakas, kolmiomainen sydän lyö päivästä päivään aina kiihkeämmin, sillä maaseutu lähettää kesäiset potilaansa ja syöttiläänsä takaisin ottelemaan leivästä ja onnesta, elämän suurista ja pienistä tarvikkeista. Miten paljon uhkeita muotoja, päivettyneitä kasvoja, reipasta liikettä, iloa ja naurua. Lämpöisinä, pimenevinä iltoina kiihtyy kohina. Erottajan sydän toimii kuin hurmioituneena ja kaikkialla on liikettä, välkehtimistä, hymyileviä suita, kopisevia jalkoja, hillittyä, intoisaa puhelua, naisten vavahduttavia huiluaääniä, jotka hukkuvat raitiovaunujen itsevaltaisiin huutoihin." ²⁷

Kuva 22. Antti Favénin vuonna 1933 maalaama Erottajaa esittävä öljyväriyö. Maalauksen omistaa Suomen kuntaliitto.

4. 1900-luvulla tapahtuneita muutoksia

Henrikinesplanadin keskellä olleet lehmusrivit säilyivät 1930-luvulle saakka.²⁸ Hevosvetoiset raitiovaunut mah-
tuivat ajamaan puurivien keskellä, ja varhaiset sähköraitio-
vaunut kulkivat nykyisellä Läntisellä Henrikinesplanadilla eli
lehtikäytävien länsipuolella olleella ajoväylällä. Erottaja oli
siis tilana suljetumpi, enemmän varsinaisen aukion kaltainen
kuin nykyään (kuva 23). Henrikinesplanadin puut kaadettiin
historiallisesta kuvamateriaalista päätellen vuonna 1936 tai
1937 ja niitä korvaamaan istutettiin lehmusrivit jalkakäytävi-
en ulkoreunoille. Kadun yleisilmeen pehmentämiseksi rai-
tiovaunukiskoja väliin ja vierille perustettiin nurmikaistoja.
Niiden reunoille istutettiin monena kesänä matalakasvuisia,
punakukkaisia intiankannoja (*Canna indica*) (kuva 24).²⁹

Mannerheimintien ja Pohjoisesplanadin kulmassa sijaitsevat
puut lienevät istutetut 1970-luvun alussa, jolloin otetuis-
sa valokuviissa kulmauksen puut näkyvät pieninä taimina,
ja koska vuoden 1969 ilmakuva ko. kulmaus vaikuttaa
olevan rakennustyömaa-alueena. Nykyiset lehmukset on
istutettu lähemmäksi teatteria kuin ko. kulmauksen aiemmat
katupuut, jotka on kaadettu Pohjoisesplanadin risteysalueen
liikennejärjestelyiden tieltä. Puiden alla ja kaarevan seinän
kulmauksessa oli 1970-luvulla pensasistutuksia.

Kuva 25. Näkymä Henrikinesplanadilta, oikealla on Ruot-
salaisen teatterin pääty, puiden takana häämöttää Argok-
sen talo, ns. Wulffin kulma. Valokuva on todennäköisesti
1910-luvun alusta. MVKA.

Kuva 23. Vuonna 1916 otetussa valokuvassa näkyy, että
raitiovaunut kulkivat tuolloin Läntisen Henrikinesplanadin
ajoväylällä. Henrikinesplanadin keskellä oli silloin vielä neljä
puuriviä. HKMKA.

Kuva 24. Kiskoja ja ajoratojen välillä kaistoilla oli kesäisin
kukkaistutuksia. Valokuva on 1950-luvulta, jolloin Henrikin-
esplanadin nimi oli muutettu Mannerheimintieksi. MVKA.

Kuva 26. Vasemmalla Mannerheimintien nykyiset puurivit.
Keskimmäiset rivit sijaitsevat raitiovaunulinjojen ja ajoratojen
välissä ja ulommat jalkakäytävien reunoilla. Takana näkyvä
punatiilinen rakennus on ns. Wulffin kulma, siitä on tosin säi-
lytetty vain julkisivut. LP 2016.

Ruotsalaisen teatterin laajennusta suunniteltiin moneen otteeseen, ja yksi suunnitelmista oli arkkitehti Eliel Saarisen laatima (ks. s. 15 kuva 15). Silloisen ehdotuksen mukaan teatterirakennusta olisi laajennettu paitsi etelä- ja pohjois-suuntaan myös Esplanadin puolelle. Saarisen suunnitelmassa Bulevardin puurivit oli esitetty jatkuvan Esplanadille asti, Teatterirakennuksen pohjois- ja eteläseinustoilla olleita puurivejä ei näy suunnitelmissa, joten ne suunniteltiin ilmeisesti kaadettaviksi. Mannerheimintielle Erottajan kohdalle esitettiin kaksi lehmusriviä. Erottajanaukiolle lienee suunniteltu istutusalue.

Ruotsalaisen teatterin nykyinen asu on peräisin vuodelta 1936, jolloin sitä laajennettiin Eero Saarisen ja Jarl Eklundin suunnitelmien mukaan. Rakennuksen vaalea väri ja sen sileä, koristeeton pintakäsittely korostavat sen hallitsevaa asemaa Erottajalla.

Rake Oy:n talo rakennettiin 1900-luvun alkupuolella, ks. viitettä 1. Sitä korotettiin vuonna 1932 yhdellä lisäkerroksella Väinö Vähäkallion suunnitelmien mukaan. Myös Girsénin taloa on korotettu 1900-luvulla.

Kuva 27. 1890-luvulla otetussa valokuvassa näkyy Ruotsalaisen teatterin vanha, koristeellinen asu ja Pohjoisesplanadin loppupään puuton kulma. Kuvan oikeassa laidassa näkyy hiukan Henrikiplanadin lehmusten oksia. HKMKA.

Kuva 28. Ruotsalaista teatteria laajennettiin ja uudistettiin 1930-luvulla. Pohjoisesplanadin ja Henrikiplanadin kulmaan istutettiin lehmusr ryhmä. Valokuvassa olevien puiden koon ja vahvan hoitoleikkauksen perusteella voidaan olettaa, että puut on siirretty tähän muualta. MVKA.

Kuva 29. Pohjoisesplanadin ja Mannerheimintien kulmassa nykyisin oleva kolmen lehmuksen ryhmä on istutettu 1970-luvulla, ja se sijaitsee lähempänä teatterirakennusta kuin 1930-luvulla kyseisellä alueella olleet puut. LP 2016.

Uno Ullbergin suunnittelema kahdeksankerroksinen ns. Bensowin talo, Eteläesplanadi 22, valmistui vuonna 1940 (ks. kuva 30). Sen tummahko pintamateriaali on steatiittia. Rakennukseen liittyy olennaisesti kaksi vesiallasta suihkulähteinen ja veistoksineen. Vesialtaat on verhoiltu vihreillä kaa-keleilla. Viktor Janssonin veistos "Merenneito" on vuodelta 1941, ja sen mallina oli hänen tyttärensä, kirjailija Tove Jansson. Gunnar Finnen veistos "Kalat" on vuodelta 1949.

Erottajankadun rinteeseen rakennettiin sodan takia väestösuoja, sillä Helsingin keskustaa pommitettiin rajusti talvi- ja jatkosotien aikana. Nykyinen sisäänkäyntirakennus on Alvar Aallon suunnittelema. Hänen kilpailuehdotuksensa mukaan rakennuksen itäpuolelle piti istuttaa puita (ks. kuva 32). Tämä puuryhmä olisi epäilemättä tehnyt Erottajasta visuaalisesti suljetumman ja rauhallisemmalta vaikuttavan tilan.

Bensowin talon itäpuolella sijaitsi pitkään matala asuinrakennus, ns. Brondinin talo. Se purettiin vuonna 1972, ja sen paikalle pysytettiin nykyinen korkea liiketalo (ks. kuvat 30 ja 31).

Kuva 30. 1940-luvulla aukio oli jo asfaltoitu. Taustalla näkyy ns. Bensowin liiketalo, joka valmistui vuonna 1940. Sen takana hämmöttää hiukan Brondinin talon kulmaa. Talo purettiin vuonna 1972. T. Nousiainen 1942. Sotamuseo.

SA-Kuva

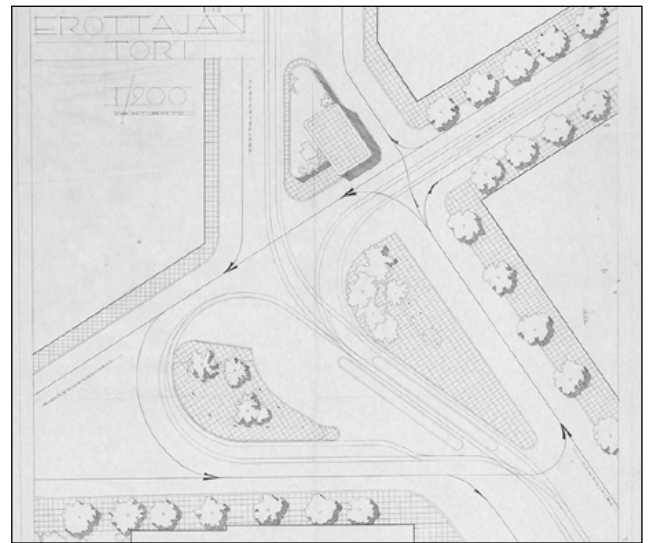
Kuva 31. Ravintola Rymy-Eetun ulkoterassi toimii kesäisin aukiolla. Osa rakenteista sijaitsee aukiolla talvisinkin. 1980-luvulla istutettujen, osittain uusittujen lehmusrivien takana näkyy Bensowin talo. LP 2016.

Aukion itäosassa oleva, Stockmannin maanalaiseen pysäköintihalliin johtava ajoluiska rakennettiin 1960-luvun lopulla. Alueella on 1900-luvun kuluessa sijainnut useita kioskeja. Ilmeisesti Erottajalla ei ole ollut istuinpenkkejä muuta kuin erällä julkisen liikenteen pysäkeillä.

1900-luvun alussa Erottajaa kaavailtiin sijoituspaikaksi Ville Vallgrenin teokselle "Havis Amanda". Rahatoimikamari laaditti tää mahdollisuutta varten myös piirustukset. Monien neuvottelujen jälkeen veistos päätettiin kuitenkin sijoittaa Kauppatorin vierelle.³⁰

Kuva 32., alla. Arkkitehti Alvar Aalto voitti vuonna 1941 Erottajanaukion liikennejärjestelyjen suunnittelukilpailun, johon kuului Erottajankadun rinteessä olleen pommisuojaan sisäänkäynnin suunnittelu. Sodan aikana se rakennettiin väliaikaisesti puusta. Nykyinen sisäänkäyntirakennus toteutettiin vuonna 1951. Piirroksen omistaa Alvar Aalto -säätiö.

Kuva 33., alimpana. A. Aallon suunnittelema pommisuojaan sisäänkäynti toimii nykyään maanalaisen pysäköintihallin sisäänkäyntirakennuksena. HKMKA.

Kuva 34. Erottajanaukion asema-
kaavan havainnekuva. KSV.

5. Aukion suunnittelutilanne

Yleiskaavassa 2002 alue on luokiteltu keskustatoimintojen alueeksi ja kaupunkipuistoksi, ja se on arvioitu kulttuuri-historiallisesti, rakennustaiteellisesti ja maisemakulttuurin kannalta merkittäväksi. Lisäksi se on merkitty osaksi Helsingin kävelykeskustaa. Yleiskaavaluonnoksessa 2050 alue on merkitty liike- ja palvelukeskustaksi. Sitä on tarkoitus kehittää toiminnallisesti monipuolisena kaupan ja julkisten palvelujen, toimitilojen, hallinnon, asumisen, puistojen, virkistys- ja liikuntapalvelujen sekä kaupunkikulttuurin alueena.

Kaupunkisuunnittelussa Esplanadia on kehitetty historiallisena puistona ja Bulevardia puistokatuna. Mannerheimintien, kaupungin pääkadun, eteläisinä pääteinä ovat Erottajanaukio ja Erottajanmäki. Mannerheimintietä on kehitetty puistokatuna vuonna 1996 valmistuneiden suunnitelmien pohjalta.

Esplanadin puiston suunnitelman ja asemakaavan mukaan puurivit ulottuvat teatterirakennuksen sivustoille. Kaavassa olevista, teatterin eteläpuoleisista puista jouduttiin luopumaan teatterin maanalaisten tilojen rakentamisen takia. Bulevardin puistokadun jatkaminen kaksoispuurivillä on jo 1980-luvun suunnitelmista lähtien ollut tärkeä tavoite, joka sisältyy myös asemakaavaan. Sillä halutaan rauhoittaa ja rajata aukiota. Mannerheimintien puistokatusuunnitelman mukaisen puurivin istuttamistyö aukion länsireunaan jouduttiin keskeyttämään aikanaan alkuunsa Stockmannin

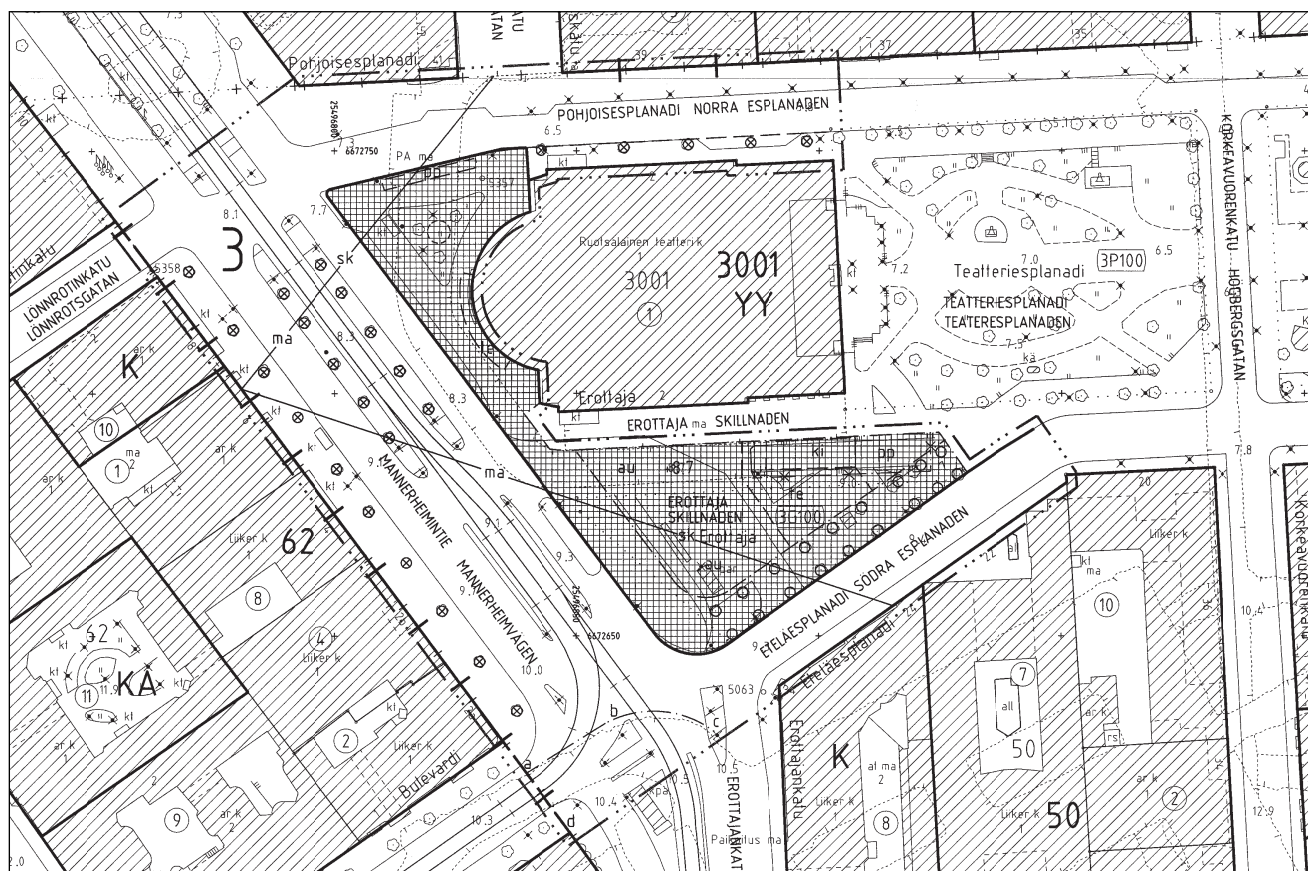
väestönsuojan rakenteiden korkeusaseman takia.

Erottajanaukion ja sitä ympäröivien julkisten tilojen kehittäminen on osa kävelykeskustan ja keskustan pyörätiejärjestelmän suunnittelua. Erottaja kuuluu viimeisenä vaiheena Stockmannin, Citykorttelin ja Keskuskadun kaava-alueen ja jalankulkutilojen kehittämiseen. Stockmannin ajoluiskan poistaminen aukiolta on Stockmannin kaavatyön keskeisiä tavoitteita.

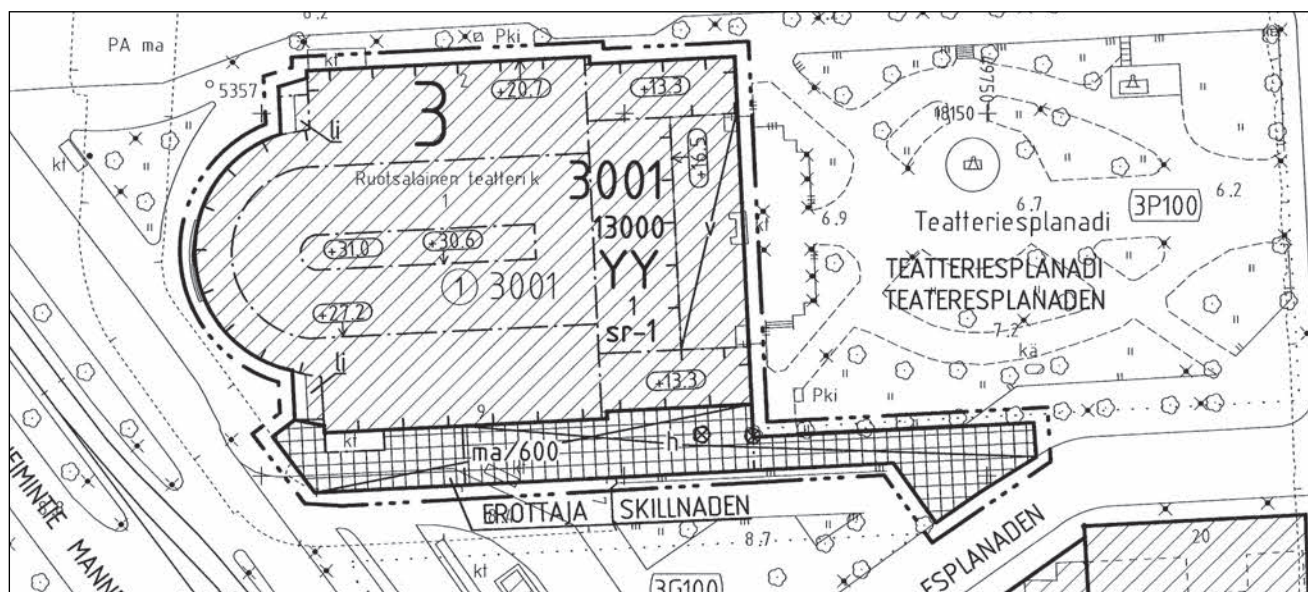
Erottajanaukiota koskevat asemakaavat ovat nro 11887 vuodelta 2009 ja nro 12165 vuodelta 2013. Erottajan liikennesuunnitelmassa (nro 6146-7 vuodelta 2012) on kävelykeskustan kehittämiseen liittyvä suojatien lisääminen Bulevardin kohdalle sekä Mannerheimintien uusien pyörätiejärjestelyjen ulottaminen Erottajalle saakka. Uudet pyörätieratkaisut sekä uusi risteysjärjestely määrittävät Erottajanaukion reunavyöhykettä.

Erottajanaukion teatterin eteläedusta kuuluu Ruotsalaisen teatterin peruskorjauksen suojeluasemakaavaan, jossa teatterin maanalaisia työtiloja laajennettiin aukion alle.

Asemakaavoissa sekä liikennesuunnitelmassa on esitetty yksityiskohtainen toiminnallinen ja mitoituksellinen jäsen-tely aukiolle, sen rajauksille, puuistutuksille, osa-alueille, käyttötarkoituksille, maanalaisille käyttötiloille ja teknisille tiloille sekä jalankululle, pyöräilylle, liikenteelle, saattoli-

Kuva 35. Aukiota koskeva nykyinen asemakaava on vuodelta 2013. KSV.

Kuva 36. Teatteria ja sen eteläpuolella sijaitsevia huoltotietä ja maanalaisia tiloja koskeva asemakaava on vuodelta 2009. KSV.

kenteelle ja huoltoliikenteelle. Asemakaavoissa aukio on osa kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja kaupunkikuvan kannalta arvokasta ympäristökokonaisuutta.

Aukion keskiosa on vapaa alue kaupunkitapahtumia varten ja siinä on alustavasti otettu huomioon taideteoksen sijoitumismahdollisuus. Asemakaavassa ja liikennesuunnitelmassa on määritelty aukiota reunustavien jalkakäytävävyöhykkeiden ja pyöräteiden mitoitus sekä uuden suojatien sijainti aukiolta Bulevardille.

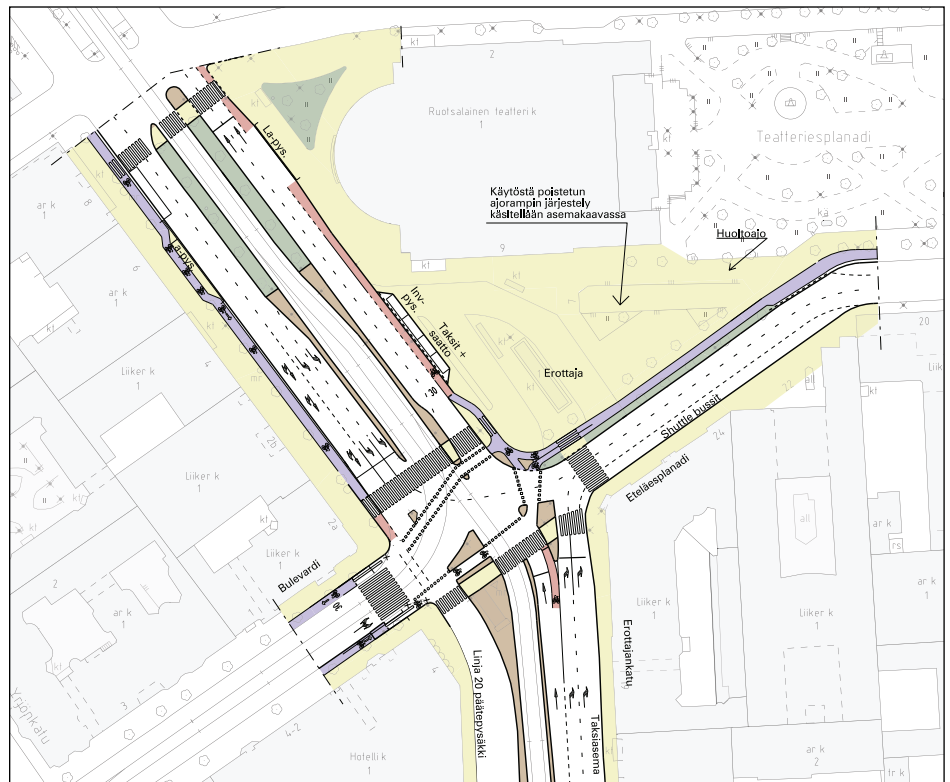
Erottajan aukio on asemakaavoissa autoton. Ruotsalaisen teatterin huoltoliikenne on järjestetty ja rajattu teatterin edustalle Eteläesplanadin suunnasta käsin siten, että ajoneuvoliikennettä ei ohjata aukiolle eikä nykyiseen tapaan aukion läpi Mannerheimintielle.

Stockmannin ajoluiskan maanpäälliset osat on merkitty poistettavaksi. Nykyisten maanalaisten osuuksien Stock-

mannin väestönsuojan sekä HKL:n raitiotien sähkönsyöttöaseman tilojen iv- ja käyntiyhteydet (portaat ja haalausluukku) on sijoitettu aukion itäreunaan purettavan rampinosuuden alueelle tulevan kioskirakennusalan puitteisiin osana kioskirakennusta. Rakennus palvelee ulkotarjoilualueen tarjoilukioskina ja kaupungin matkailufon toimipisteenä. Kioskirakennuksen itäpuolelle on varattu alue pyöräpysäköinnille. Tarjoilukioskin länsi- ja eteläpuolelle on osoitettu ulkotarjoilualue.

Aukiolla on kaavoissa merkintä katuaukio, ja sen kaakkoisosaan on merkitty kaksoispuurivi rajaamaan, suojaamaan ja rauhoittamaan aukiota Eteläesplanadin liikenteen häiriöiltä.

Erottajan katuaukion korkeusasemaa ei saa korottaa. Pintamateriaalina on luonnonkivi. Teatterirakennus on suojeltu rakennustaiteellisesti, kaupunkikuvallisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaana rakennuksena. Aukiolla ei ole suojeltavaa puustoa.

Kuva 37. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston liikenneosasto laati vuonna 2012 Erottajan alueelle liikennesuunnitelman. Ajoramppi on merkitty siinä poistettavaksi. Mannerheimintien yli on suunniteltu uusi suojatie, joka parantaisi jalankulun ja pyöräilyn yhteyttä Bulevardin suuntaan. Lisäksi Mannerheimintien varrelle on lisätty ajoradan laidassa kulkeva pyöräkaista. KSV.

6. Aukion nykytila

Erottaja on liikenteellinen ja kaupunkirakenteellinen taitekohta. Se sijaitsee kahden historiallisen ruutukaavakoordinaatiston saumakohdassa. Bulevardi, Eteläesplanadi, Erottajankatu ja Mannerheimintie lähtevät sieltä kukin omalle suunnalleen. Aukiota nykyään ympäröivät rakennukset ovat peräisin 1800-luvun lopulta ja 1900-luvulta. Vanhimmat rakennukset suunniteltiin enemmän asuin- kuin liikekäyttöön, mutta ne muutettiin sittemmin toimistotiloiksi. Talojen pohjakerrokset vuokrattiin myymälöiksi, ja niihin tehtiin suuret lasi-ikkunat.

Aukioon liittyvät kadut ovat monikaistaisia ja tiheään liikennöityjä. Linja-autojen 20 ja 24 reitit kulkevat aukion läpi. Raitiovaunut 3, 6 ja 10 liikennöivät Mannerheimintiellä ja halkaisevat alkuperäistä aukiutilaa. Linjat 3 ja 6 kääntyvät siitä Bulevardille ja linjan 10 vaunut jatkavat Erottajankatua etelään, ja palaavat sieltä taas takaisin. Varhaisemmat, hevosvetoiset raitiovaunut kääntyivät takaisin pohjoiseen Henrikinnesplanadin viimeisten puiden kohdalla. Historiallisista valokuvista käy ilmi, että osa vaunuista on ainakin 1900-luvun alussa kääntynyt Pohjoisesplanadille.

Johanneksenkirkon tornit näkyvät aukiolle Erottajankadun taustalla. Pohjoisesplanadin päätteenä näkyy Katajanokalla sijaitseva Stora Enson toimistorakennus, joka on Alvar Aallon suunnittelema. Erottajanaukion etelä- ja itäosista näkyy Teatteriesplanadin puisto ja sen takana sijaitseva Runeberginesplanadi. Aukion tällä reunalla oleva ajoluisika ja sen muuri haittaavat tosin sieltä puistoon avautuvia näkymiä.

Ruotsalaisen teatterin nykyinen, vaalea ja sileäpintainen hahmo hallitsee aukiota. Vanhemmat ja tummemmat rakennukset jäävät ikään kuin sen "varjoon", vaikka ne ovat korkeampia kuin teatteritalo.

Eduskuntatalo ja Kansallismuseo ovat näkyneet Erottajalle 1930-luvulta alkaen eli Henrikinnesplanadin keskialuetta

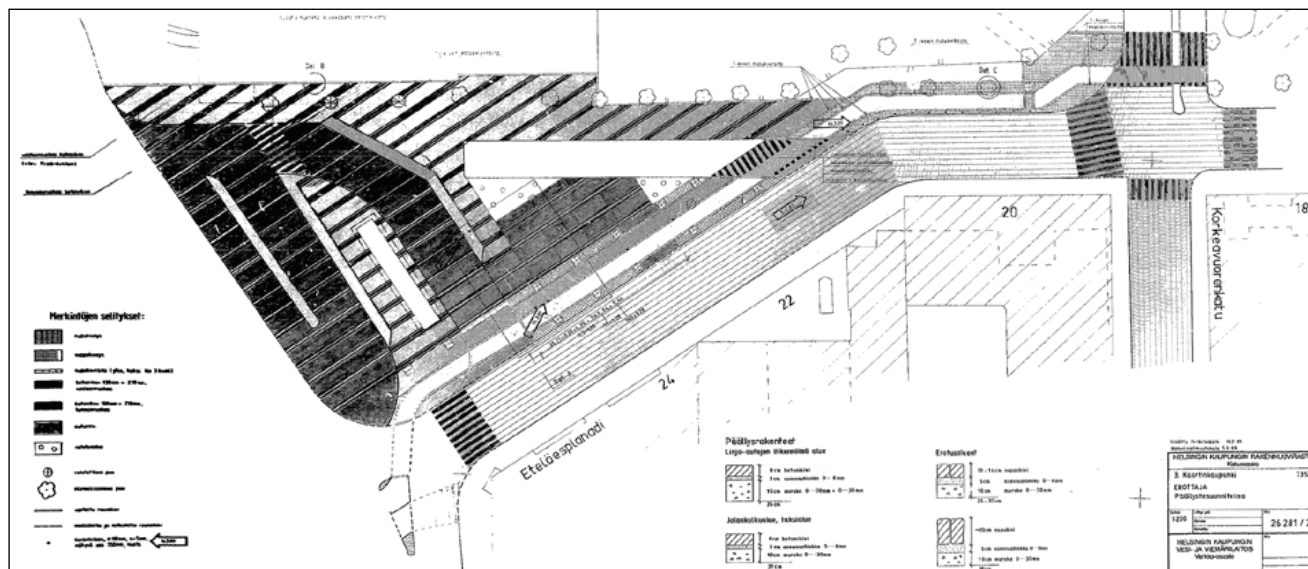
Kuva 39. Eugen Hoffersin valokuvaama näkymä Henrikinnesplanadia pitkin pohjoiseen vuosien 1869 ja 1872 välillä. HKMKA.

Kuva 40. Aiempien matalien 2-3-kerroksisten rakennusten tilalle pysytettiin 1800-luvun lopulla ja 1900-luvulla korkeita liiketaloja. Foto Roos, 1957. HKMKA.

Kuva 41. Hevosvaunut, satunnaiset kulkijat ja lyhtyvalaisimet ovat vaihtuneet autoihin ja jalankulkijoihin, ilmajohtoihin, kylteihin sekä erinäisiin pylväisiin. LP 2016.

Kuva 42. Osa aukion nykyisestä pinnoitteesta on tehty vuonna 1988 laaditun päällystesuunnitelman mukaan. Eri liikennemuodot erotettiin toisistaan reunakivin, korokkein tai noppakivin. Raidallinen pinnoite ladottiin useasta erisäyisestä betonikivestä. Aukion kaakkoisreunaan istutettiin Eteläesplanadin suuntaisesti kaksi lehmusriviä, ja ajoluiskan eteläpuolelle perustettiin kaksi istutus-aluetta. KPOA.

Kuva 43. Tämä näkymä Pohjoisesplanadia pitkin Kauppatorin suunnalle on todennäköisesti 1890-luvun lopulta. MVKA.

Kuva 44. Pohjoisesplanadin katutilan mittakaava on muuttunut korkeampien rakennusten, laajennetun teatterin ja lehmusten kasvun takia. LP 2016.

hallinneiden puiden kaatamisen jälkeen. Tämä näkymä on aukion historian kannalta kuitenkin varsin "uusi", sillä Kansallismuseon talo valmistui vuonna 1910 ja Eduskuntatalo vuonna 1931. Ao. rakennukset näkyvät Erottajalle myös vain horisontissa sekä jatkuvassa liikkeessä olevien kulkuneuvojen taustalla. Mikäli Mannerheimintiellä nykyään kasvavat lehmukset saavuttavat täyden mittansa tulee tämä näkymä sulkeutumaan kesäisin, kun puut ovat täydessä lehdessä.

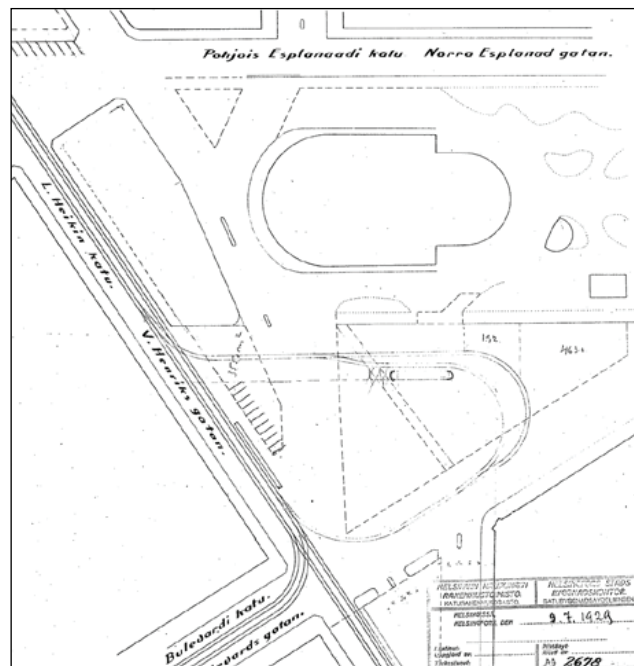
Tilasommitelman yleispiirteet ja säilyneisyys

Erottajanaukiosta tuli vähitellen liikenteen risteyskohta. Aukion hahmo on muuttunut 1900-luvun aikana voimakkaasti. Teatterirakennusta uudistettiin ja laajennettiin 1930-luvulla, jolloin osa sen eteläjulkisivun edustalla olleista lehmuksista kaadettiin. Raitiovaunu- ja linja-autojärjestelyjä on muutettu useaan kertaan.

Erottajaa ympäröivät kadut ovat aukioon nähden reuna-kiven verran matalampia. Mannerheimintie laskee pohjoiseen. Erottajankatu nousee voimakkaasti etelään. Erottajanaukio on tasainen, mutta se laskee hieman koillista kohden. Nämä seikat johtuvat siitä, että mainitut alueet ovat Korkeavuoren alarinteitä. Molemmat Esplanadikadut laskevat itään päin eli entistä Kluuvinlahtea kohti, sillä sitä ei koskaan onnistuttu täyttämään alun perin suunnitellulle tasolle. Mahdollisesti täyttömateriaalia ei ollut tarpeeksi tai se vajosi syvemmälle merenpohjaan kuin mitä aikoinaan oli osattu arvioida.

Esplanadipuiston uloin lehmusrivi ulottui aiemmin melkein Henrikiesplanadille asti, ks. yllä. Nykyisen, mutta alun perin huomattavasti pienemmän teatterin etelä- ja pohjois-sivuille oli istutettu Ehrenströmin kaavan mukaiset puurivit, mutta ainoastaan pohjoinen rivi on säilynyt ja sekin vain osittain. Etelärivin viimeinen puu kaadettiin 2010-luvulla.

Aukion eteläosaan istutettiin 1980-luvun lopussa kaksi lehmusriviä, jotka oli linjattu Bulevardin suuntaisiksi. Osa näistä puista on säilynyt. Ruotsalaisen teatterin luoteis-sivulla on istutusalue, jolla kasvaa kolme lehmusta.

Kuva 45. Erottajanaukion liikennejärjestelyt ovat muuttuneet vuosien varrella. Vuodelta 1929 olevassa suunnitelmassa näkyvät 1930-rakennettu raitiovaunujen kääntösilmukka ja silloiset korokkeet. KPOA.

Kuva 46. Teatterirakennuksen luoteispuolella on 1970-luvulla istutettu lehmusr ryhmä. Sen alla on nykyään sähkökaappeja, tuuletusaukkoja, polkupyöriä ja kesällä alueella olevan kioskin liitännöitä. Myös linja-autokatos ja mainostaulu häiritsevät istutuksen tekemää kokonaisvaikutelmaa. ML 2016.

Bussilinjan 20 päätepysäkki sijaitsee nykyään aukiolla. Siellä on sen vuoksi lähes jatkuvasti ainakin yksi bussi. Teatterirakennuksen länsipuolella sijaitsee linjan 24 pysäkki. Pysäkin kaakkoispuolella on turistiliikenteelle tarkoitettu pysäköintisyvennys.

Eteläesplanadin pohjoisreunaa pitkin kulkee pyörätie, joka kääntyy Erottajanaukion eteläkulmassa, kulkee sitten Erottajakadun yli ja jatkuu pyöräkaistoina Bulevardia myöten länteen. Erottajanaukiolta johtaa Bulevardin kohdalla ainoastaan yksi suojatie Mannerheimintien yli. Se sijaitsee Mannerheimintien ja Pohjoisesplanadin kulmassa. Aiemmin korokkeelliset raitiovaunupysäkit ja niihin liittyneet suojatiet sijaitsivat Mannerheimintiellä, aivan Bulevardin kulmassa, ja tämä teki jalankulkijoiden liikkumisen alueella helpommaksi ja turvallisemmaksi kuin sen jälkeen, kun pysäkit siirrettiin pohjoisemmaksi. Aukion lounaissivulla, Mannerheimintien varrella, on moottoripyörien pysäköintialue.

Pinnoitteet, rakenteet ja kalusteet

Erottajanaukion pinnoitteet koostuvat eri aikakausina käytetyistä materiaaleista, mutta asfaltti peittää suurimman osan sen pinnasta. Siinä on "laikkuja" 1980-luvun lopun peruskorjauksen yhteydessä käytetystä betonikiveyksestä. Aukion pohjoisosassa on luonnonkivilaatoitus, joka on peräisin vuodelta 2011. Eteläosassa on lehmusrivien suuntaiset, 1980-luvulla rakennetut noppakivetyt alueet.

Kuva 47. Aukion pinnoite on epäyhtenäinen. Se muodostuu viime vuosikymmenien aikana eri tarkoituksissa käytetyistä materiaaleista. LP 2016.

Aukiota kiertää graniittinen reunakivi, joka erottaa sen jalkakäytävistä, ja siinä on eri aikakausilta peräisin olevia, mm. ajoneuvoliikennettä ohjaavia reunakiviä. Aukion pohjoisreuna rajautuu Teatteriesplanadin suunalla matalaan graniittitukimuuriin. Tämän muurin eteläpuolella aukion asfaltti rajautuu Eteläesplanadin kävelytien nupukiveykseen.

Maanalaisiin tiloihin johtavaa ajoluiskaa reunustaa betonilaatoilla päällystetty tukimuuri. Muuri ulottuu n. 60 cm aukiopinnan yläpuolelle ja sen päälle on asennettu metallikaide. Ajoluiskan eteläpuolella sijaitsevan entisen istutusalueen reunakivet ovat 1980-luvulta. Nykyisin istutusalueella kasvaa vain rikkaruohoja. Teatterirakennuksen luoteispuolella sijaitsevan reunakivin rajatulla istutusalueella on pyörätelineitä (ks. s. 34 kuva 55 ja s. 39 kuva 64).

Bussilinjojen 20 ja 24 pysäkeillä on katokset ja niiden lähellä kuljettajien käytössä oleva siirrettävä parakki. Turistiliikenteen pysäköintisyvennyksen yhteydessä on ohjeistava liikennemerkki, mutta turistibussit pysäköivät myös aukion keskellä.

Aukion reunoilla on suuri määrä liikennemerkkejä, erityyppisiä tolppia ja niihin kiinnitettyjä, aukiotilaa häiritseviä johtoja. Aukion valaistuksena on vajereista riippuvia katulamppuja sekä valaisinpylväs. Alueella olevat sähkövarusteet ja Eteläesplanadin puoleisella reunalla oleva mainos-taulu ovat viime vuosikymmeniltä. Alueen pohjoisreunalla on 15 metallipollarin rivi, joka rajaa teatterin luoteispuolella sijaitsevaa aukiota Pohjoisesplanadista.

Teatterirakennuksen eteläseinustalta työntyy aukion puolelle kuusi valoaukkoikkunaa, jotka lisättiin maanalaisten tilojen rakentamisen yhteydessä, kun teatteri peruskorjattiin 2010-luvulla (ks. kappale "Maanalaiset tilat" s. 33). Teatterin lastausalue ja huolto-ovet ovat myös rakennuksen eteläseinustalla. Pohjoisesplanadin puolella on liiketiloja. Rakennuksen länsipäädyssä olevan sisäänkäynnin kohdalla on kaarevat, kahden askelman portaat, ja ao. julkisivua reunustaa kolmen noppakiven kaista.

Kuva 48. Aukion keskellä pysäköi bussien lisäksi myös tilausajon autoja, jotka peittävät aukion yli avautuvat näkymät. TP 2016.

Kuva 49. Teatterin huoltoajo on asemakaavassa osoitettu rakennuksen eteläseinustalle. Huoltoajon lisäksi alueelle pysäköi luvottomasti usein henkilöautoja. Vasemmassa laidassa oleva kaupunkipyörien pysäköintialue asennettiin toukokuussa 2016. TP 2016.

Kuva 50. 1960-luvun lopussa rakennettu ajoluis-ka on poistunut käytöstä. TP 2016.

Kuva 51. Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy, 2016.

Erottajan keskellä sijaitsee kesäisin ulkoterassialue, joka on aidattu. Siellä on silloin myös runsaasti erilaisia aurinkovarjoja, pöytiä, tuoleja, istutusruukkuja yms. kalusteita. Kioskikontti wc:ineen ovat aukiolla ympärivuotisesti. Teatterirakennuksen kaarevassa länsipäädyssä on kahvila "Artist" ja sillä on nykyään tarjoilua kaavan osoittamalla katualueella.

Ruotsalaisen teatterin länsipuolella on kaavan osoittamalla alueella kesäisin Ravintola "Teatern":n ulkotarjoilualue. Sen viereisessä pensasaidassa on tarkoituksettomalta vaikuttava kulma. Ulkotarjoilualueen vierellä on pullokoreja yms. muuta tavaraa, jotka näkyvät ikävästi aukiolle, vaikka kaavassa määrätään, että "katuaukion ja siihen tulevien rakenteiden, pintamateriaalien, istutusten ja kalusteiden tulee olla kaupunkikuvaan sekä rakennustaiteellisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaaseen ympäristöön sopivia", sekä "YY-korttelin (teatterirakennus) kaupunkikuvassa näkyvät rakenteet ja kattokerrokseen v-merkitty valokate on käsiteltävä rakennuksen arkkitehtuurin osana sovittaen ne suojeltavaan kaupunkitilakokonaisuuteen, kaupunkikuvaan ja pitkiin kaupunkinäkyymiin sekä ympäröivien korttelien näkyymiin".

Maanalaiset tilat

Helsingin keskustan maanpinnan alla on eri tarkoituksiin rakennettujen maanalaisen tilojen monikerroksinen verkosto. Sotien aikana rakennettiin väestönsuojia, kuten Erottajanrinteeseen rakennettu pommisuoja. Tämä Dianapuiston suuntaan johtanut maanalainen suoja toimi sittemmin varastotilana, ja se muutettiin myöhemmin paikoitushalliksi, joka avattiin 1970-luvun alussa. Paikoituslaitosta hallinnoi nykyään Q-Park, ja sen ajoluiska sijaitsee Yrjönkadun ja Erottajakadun kulmassa.

Erottajanaukion alle, Eteläesplanadin puolelta sisään ajettava ajoluiska rakennettiin 1960-luvun lopussa, ja se johti Stockmannin maanalaiseen pysäköintihalliin. Ajoluiskan omistaa edelleen Stockmann Oyj. Luiskan kyljessä sijaitsee vuonna 1994 rakennettu maanalainen sähkönsyöttöasema, joka on edelleen käytössä. Nykyään Stockmannin Q-Parkin hallinnoimaan pysäköintihalliin ajetaan luiskaa

Kuva 52. Teatterirakennuksen länsiosassa oleva kahvila harjoittaa kesäisin katualueella ulkotarjoilua. TP 2016.

Kuva 53. Teatterin luoteiskulmassa sijaitsevalla korotetulla sora-alueella on kesäisin siirrettävä jäätelökioski ja sen kalusteita, mikä häiritsee lehmusryhmän ja arvorakennusten luomaa kokonaisvaikutelmaa. TP 2016.

pitkin Lapinrinteen ja Ruoholahdenkadun kulmasta tai Stockmannin tavaratalon kohdalla, Mannerheimintien ja Kalevankadun risteyksestä.

Erottajanaukion ajoluiska tullaan poistamaan. HKL:n sähkönsyöttöasemaan ja alueen tuleviin maanalaisiin tiloihin johtavat sisäänkäyntiyhteydet toteutetaan uudisrakennettavan kioskirakennuksen yhteyteen.

Ruotsalaisen teatterin peruskorjauksen aikana teatterirakennusta laajennettiin maan alle. Rakennuksen eteläpuolelle, huoltoajoon sallitun alueen alle rakennettiin teatterin verstaita ja varastoja. Sisäänkäynnit näihin tiloihin kulkevat teatterirakennuksen kautta. Samaisen peruskorjauksen aikaan aukiolle sijoitettiin kaarevan länsijulkisivun kummallekin puolelle mustat laajennukset ja niihin suurikokoiset sähköiset mainostaulut.

Aukion säilyneisyys

Erottajanaukio on kokenut olemassaolonsa aikana useita muutoksia. Aukion mittasuhteet muuttuivat ratkaisevasti 1800-luvun lopussa, kun sitä reunustaneet matalat talot purettiin ja niiden tonteille pystytettiin korkeita, monikerroksellisia taloja. Aukion toiminnallinen merkitys on kautta aikojen ollut suuri, ensin kaivopaikkana ja 1920- ja 30-luvuilta lähtien eri liikennemuotojen risteämiskohtana. Erottajankadun rinteeseen rakennettiin sotien aikana pommisuoja, ja 1970-luvusta lähtien aukiutilasta pääsi kahteen eri pysäköintilaitokseen. Aukion viimeisin peruskorjaus tehtiin 1980-luvulla. Sen jälkeen sen yleisilme on vähä vähältä kauhtunut, ja nykyään sana "Erottaja" herättää kaikenlaisia mielikuvia nopeasti läpikuljettavasta risteysalueesta.

Aukion tilallinen perushahmo on säilynyt 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun asussa, vaikka itse aukiota on useaan otteeseen toiminnoiltaan muutettu. Sen nykyasu on peräisin viime vuosikymmeniltä, ja sen näkyvimpiä elementtejä ovat bussipysäkit, ajoneuvoramppi, umpinainen kontti ja muut rakennukset sekä kuluneet ja erityyppiset pintamateriaalit, kalusteet ja varusteet. Aukion aiempina ominaispiirteinä olleet avoimuus ja yksinkertainen, yhtenäinen ulkoasu ovat hävinneet em. rakenteiden takia.

Esplanadin puisto oli ympäröity matalalla aidalla aina sen perustamisesta lähtien, kuten Euroopan muutkin julkiset puistot (ks. kuva 58). Aita oli puuta ja se oli vihreäksi maalattu. Se korvattiin myöhemmin valurautaisella aidalla. Teatteriesplanadin ja Eteläesplanadin jalkakäytävän välillä on nykyään matala suojakaide (ks. s. 31 kuva 50 ja s. 37 kuva 61).

Mannerheimintien ja Pohjoisesplanadin kulmauksessa on ollut lehmuksia 1930-luvulta lähtien, jolloin Henrikinnesplanadin – nykyisen Mannerheimintien - keskialueen puut kaadettiin. Aiemmin puut oli istutettu Pohjoisesplanadin ja Mannerheimintien puurivien suuntaisesti. Pohjoisesplanadin risteysalueen ajokaistojen takia puut istutettiin lähemmäksi teatteria todennäköisesti 1970-luvulla.

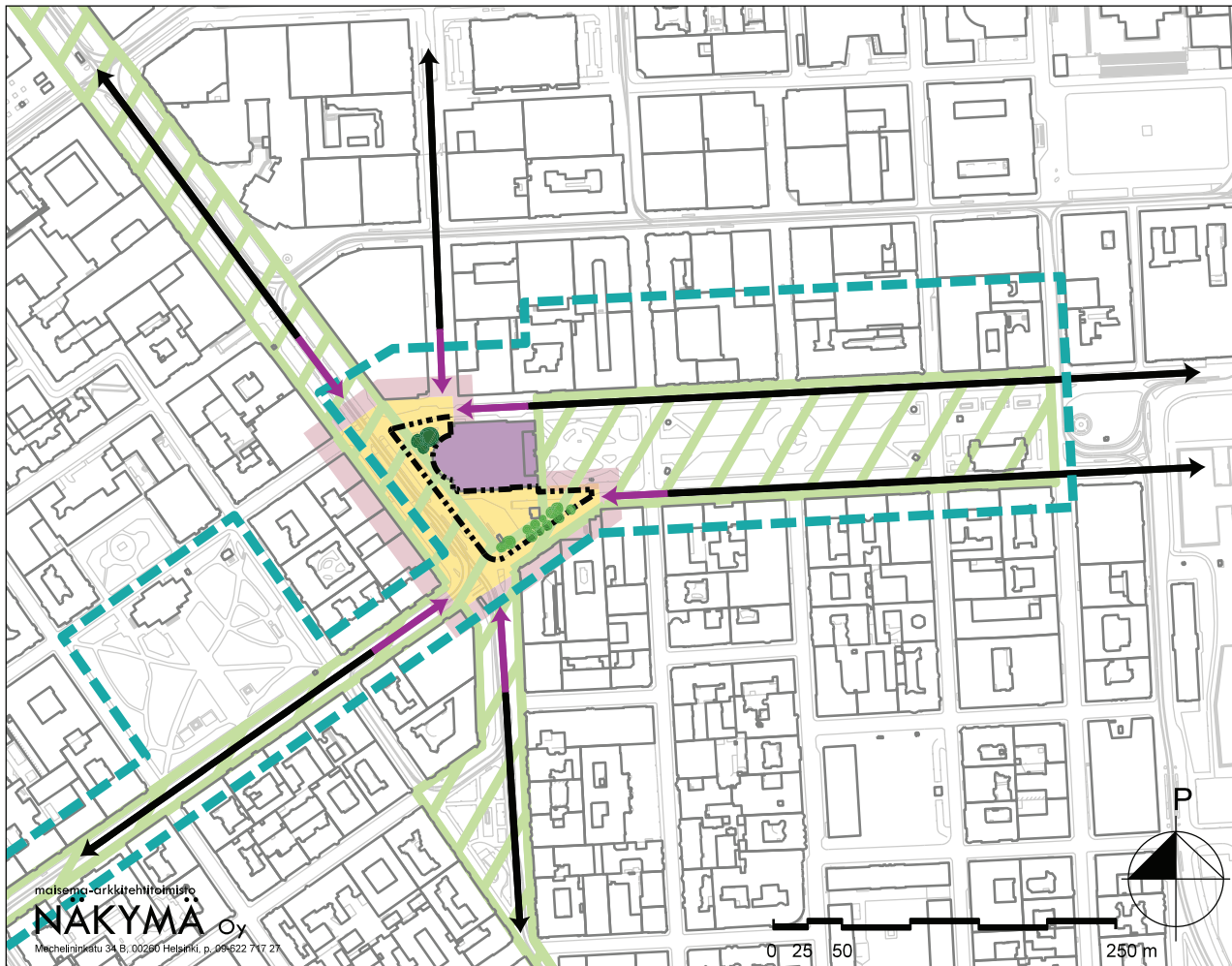
Kuva 56. Erottajanaukio talviasussa vuonna 1907. HKMKA.

Kuva 57. Erottajanaukion keskellä oli taksiasema 1930-luvulla. Valokuva A. Pietinen 1930-1939. MVKA. Nykyään taksiasema sijaitsee Erottajankadulla.

Kuva 58. Teatterin eteläpuolella olleet puut jouduttiin uusia rakennuksen palon ja laajamittaisen korjauksen takia. (vrt. Esplanadipuiston puolella oleviin isompiin puihin). Vihreäksi maalatut puuaidat ympäröivät alunperin Esplanadin kaikkia puistoalueita. Ne korvattiin sittemmin valurautaisilla yms. aidoilla. Valokuva 1860- tai 1870-luvulta. MVKA.

- Erottaja (jatkossa aukio) on osa Esplanadi-Bulevardin valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY).

- Aukiosommitelma on osa J.A. Ehrenströmin laatimaa 1810-luvun asemakaavallista kokonaisuutta.
- Aukiosommitelman tilallinen hahmo on pääosin säilynyt, vaikka aukiotilan mittasuhteet ovat muuttuneet 1800-luvun lopun tilanteesta, koska aukiota ympäröineitä matalia rakennuksia on korvattu korkeammilla rakennuksilla.
- Aukio on merkitty asemakaavassa kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja kaupunkikuvan kannalta arvokkaaksi ympäristökokonaisuudeksi (sk).
- Aukio on liikenteellinen ja kaupunkirakenteellinen taitekohta. Se sijaitsee kantakapungin keskeisten, 1810-luvun asemakaavoista periytyvien puistokatuja risteysessä ja kahden ruutukaavan nivelkohdassa.

- Aukion kaupunkikuvallista merkitystä lisää sen asema Ruotsalaisen teatterin ympäristönä. Aukio muodostaa kehyksen teatterille ja toimii sen edusaukiona.
- Teatterirakennuksen puolikaaren muotoinen pääty luo aukiolle identiteettiä; se erottuu erityisen selvästi Mannerheimintien suunnalta nähtynä.

- Aukion reunoilla sijaitsevat arkkitehtonisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaat rakennukset.

- Aukio sijaitsee keskustan viherytteysien taitekohdassa. Toinen on Bulevardi-Esplanadin puistokatuakseli. Toinen alkaa Töölönlahdelta, josta se jatkuu välillä, tosin katkeillen, Mannerheimintien kautta Erottajankadulle ja Kolmikulman, Koulupuiston, Johanneksenpuiston, Tehtaanpuiston, Eiran puiston, Ensipuiston ja Meripuiston kautta merelle.

- Näkymiä avautuu monesta kohtaa aukion suunnalle, ja aukiolta monille eri puolille keskustaa. Teatterin, Esplanadin puiston länsipään, Bulevardin, Erottajanmäen ja komeiden uusrenessanssirakennusten muodostamat kaupunkinäkyvät ovat Helsingin keskustalle tunnusomaisia.
- Erityisesti aukion poikki ulottuvia näkymiä häiritsevät bussikatokset, väliaikaiset kioski- ja konttirakennukset, ajoramppi, aukiolle pysäköidyt ajoneuvot sekä erilaiset mainoslaitteet.

→ Näkymäakseli

→ Aukio sijaitsee monen Helsingin keskustan tärkeän katunäkymän päätteenä

Aukion vanhalla paikalla kasvava lehmusryhmä

Aukion uusi lehmusrivi

Aukion nykyinen rajaus

7. Aukion arvot

Erottaja (jatkossa aukio) on osa Esplanadi – Bulevardin valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY). Aukio on merkitty asemakaavassa kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja kaupunkikuvan kannalta arvokkaaksi ympäristökokonaisuudeksi (sk). Kohde on peräisin 1800-luvulta, ja se on eräs Helsingin keskustan tärkeimmistä aukioista. Sitä ympäröivät rakennustaiteellisesti arvokkaat talot. Aukio sijaitsee merkittävässä liikenteellisessä ja kaupunkirakenteellisessa solmukohdassa, pääkaupungin vanhan keskustasommitelman taitepisteessä. Aukio liittyy Bulevardin, Esplanadin, Erottajankadun ja Mannerheimintien toisiinsa.

Historiallinen arvo

- Kaavahistoriallinen ja yleinen kulttuurihistoriallinen merkittävyys, joka liittyy autonomian ajan pääkaupungin rakennus- ja muutosvaiheisiin empirekaupungista teollistumisen kauden suurkaupunkimallin mukaiseksi ympäristöksi.

- Aukio on noin 200 vuotta vanha julkinen ulkotila.

Arkkitehtoninen / maisema-arkkitehtoninen arvo

- Aukiota rajaavat arkkitehtonisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaat rakennukset: 1930-luvulla ulkoasultaan uudistettu Ruotsalainen teatteri; T. Höijerin suunnittelemaat asuin- ja liiketalo 1880-luvulta; Bulevardi 2-4 eli ns. Raken talo (suun. L. Sonck), ks. viitettä 1); Bensowin liikerakennus vuodelta 1940 (suun. U. Ullberg); Akateeminen Kirjakauppa vuodelta 1969 (suun. A. Aalto); Erottajankadun rinteellä sijaitseva kaliosuojan sisäänkäyntirakennus 1950-luvulta (suun. A. Aalto).

- Aukion ja sitä reunustavien rakennusten muodostama kokonaisuus on muotoutunut 1800-luvun alun asemakaavasommitelman pohjalta. Aukiota ympäröivien matalien rakennusten tonteille rakennettiin 1800-luvun lopulla korkeita kivitaloja Helsingin voimakkaasti kasvaessa. Aukiosommitelman tilallinen hahmo on säilynyt, vaikka sen mittasuhteet ovat muuttuneet jonkin verran, koska aukiota ympäröiviä vanhoja kivirakennuksia on korotettu.

Kuva 60. Aukiolla on nykyisin ulkotarjoilua, runsaasti erilaisia rakenteita, kalusteita, mainoslaitteita sekä useampi väliaikainen rakennus. TP 2016.

Kuva 61. Aukion laukasta pinnoitetta kesällä 2016. TP

- Aukion nykyinen visuaalinen arvo on huonohko verrattuna 1800-luvulta 1900-luvun alkupuolelle saakka vallinneeseen tilanteeseen nähden. Sen ominaispiirteinä olivat tuolloin laajuus ja avoimuus. Nykyään tila on erilaisten rakenteiden ja väliaikaisten rakennuksien, kalusteiden ja varusteiden täyttämä, ja sen yleisilme on kirjava ja hajanainen.

Kaupunkirakennustaiteellinen arvo

- Aukiotilan alkuaie on esitetty Helsingin uudelleenrakennuskomitean 1800-luvun alkupuolella laatimissa asemakaavoissa, joihin Erottajan kohdalle oli merkitty kolmiomainen, lehtikujien ympäröivä aukio.

- Helsingin kantakaupungin kolmiomaisten aukioiden sarjaan kuuluva, 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun aukiokokonaisuus, joka kaavoitettiin kahden ruutukaavakoordinaatiston saumakohtaan.

- Aukiota ympäröivät rakennukset ovat arkkitehtonisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaita.

Kuva 62. Vielä 1920-luvun alussa aukio oli kivetty nupu- ja mukulakivin. Aukiotilan keskellä oli korkea valaisinpylväs, joka sijaitsi suurin piirtein siellä 1800-luvulla olleen kaivon kohdalla. Aukion takana on vasemmalla Girsénin talo, ja oikealla Boulevardin ja Erottajankadun kulmassa Raken talo. HKMKA.

Kuva 63. Nykyään aukion pinnoite on enimmäkseen huonokuntoista asfalttia. Aiemmin hyvin erottuneet Johanneksenkirkon tornit häipyvät moninaisten pylväiden ja tankojen loomaan. LP 2016.

Kaupunkikuvallinen arvo

- Aukio sijaitsee kaupunkikuvallisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden puistokatuja, Esplanadin ja Bulevardin, taitekohdassa, johon myös Mannerheimintie liittyy.
- Näkymiä avautuu useilta tahoilta aukion suunnalle ja taas itse aukiolta monille eri puolille keskustaa. Erottajankadun taustalla näkyvät Johanneksenkirkon tornit. Aukion poikki ja katuja myöten aukeaa näkymiä niitä reunustaville rakennushistoriallisesti arvokkaille rakennuksille. Erityisesti aukion poikki ulottuvia näkymiä häiritsevät siellä sijaitsevat linja-autokatokset, väliaikaiset kioski- ja konttirakennukset, ajoramppi, aukiolle pysäköidyt ajoneuvot sekä erilaiset mainoslaitteet.
- Aukion kaupunkikuvallista merkitystä korostaa sen asema Ruotsalaisen teatterin ympäristönä. Aukio muodostaa kehyksen teatterille ja toimii sen edusaukiona.
- Teatterin puolikaaren muotoinen pääty luo aukiolle identiteettiä; se erottuu erityisen selvästi Mannerheimintien suunnalta nähtynä.
- Aukio sijaitsee Helsingin keskustan pääliikenneväylien varrella. Se nähdään sekä autoista ja raitiovaunuista.

Kaupunkirakenteellinen arvo

- Aukio on liikenteellinen ja kaupunkirakenteellinen taitekohta, joka sijaitsee kantakaupungin keskeisten, 1810-luvun asemakaavoista periytyvien puistokatuja risteysessä ja kahden ruutukaavakoordinaatiston nivelkohdassa.
- Aukio sijaitsee keskustan viheryhteyksien taitekohdassa. Toinen niistä on Bulevardi-Esplanadin -puistokatuakseli. Toinen alkaa Töölönlahdelta, josta se jatkuu välillä – tosin katkeilla – Mannerheimintieltä Erottajankadulle, Kolmikulman, Koulupuistikon, Johanneksenpuiston, Tehtaanpuiston, Eiran puiston, Ensipuiston ja Meripuiston kautta merelle.
- Aukio on yksi Helsingin kantakaupungin kolmioaukioista. Kolmensepänaukio, Erottaja, Kolmikulma ja Koulupuistikko

muodostavat kolmiomaisten kaupunkitilojen sarjan muuten suorakulmaisten kortteleiden keskellä.

Harvinaisuusarvo

- Kaavallinen asetelma on harvinaislaatuinen. Uuden pääkaupungin asemakaavasta eli 1810-luvulta periytyvät puistokadut Etelä- ja Pohjoisesplanadi ja Bulevardi ovat suhteellisen varhaisia. Erottajanaukio sijaitsee niiden liittymäkohdassa.

Alkuperäisyysarvo

- J. A. Ehrenströmin 1800-luvun alkupuolelta periytyvän asemakaavaratkaisun kolmiomainen kaupunkitila on säilynyt, mutta sen suhteet ovat muuttuneet, koska sen ympärille on pystytetty entiseen nähden huomattavan korkeita rakennuksia. Aukion käyttö, kasvillisuus, pintamateriaalit sekä kalusteet ja varusteet ovat muuttuneet useaan kertaan.

Nähtävyysarvo

- Ruotsalainen teatteri, Esplanadin länsipää, Bulevardi, Erottajanmäki ja alueella sijaitsevien arvostettujen uusrenessanssirakennusten fasadit kuuluvat Helsingin keskustan tunnusomaisimpiin näkymiin.

Muut arvot

- Kaupunkilaisten suosima jalankulkureitti sekä potentiaalinen oleskelu- ja tapaamispaikka.

Kuva 64. Teatterin luoteispuolella sijaitsevan lehmusryhmän alla oleva korotettu istutusalue on muutettu sorapintaiseksi. TP 2016.

PÄÄTAVOITE:

Aukion kulttuurihistoriallisten arvojen säilyttäminen ja vahvistaminen. Tavoitteena on tilarakenteeltaan ja materiaaleiltaan yhtenäinen, avoin aukio.

	Nykyinen puu		1800-luvun alkupuolelta peräisin olevat, Helsingin keskustalle tunnusomaiset näkymälinjat aukiolle ja aukiolta
	Puuryhmä, joka on korvannut nykyisten liikennejärjestelyjen alta poistetut puut, jotka vuorostaan korvasivat 1930-luvulla poistetut Mannerheimintien puurit		Aukiota tulisi kehittää toiminnallisena alueena, joka mahdollistaa jalankulkijoiden ja pyöräilijöiden sujuvan liikkumisen etenkin Bulevardin suuntaan, oleskelun sekä tilapäisten tapahtumien järjestämisen. Pinnoitteena on yhtenäinen luonnonkiveys.
	Uudet, vuonna 1989 istutetut puurit		Aukiolla 1800-luvulla sijainneen kaivon paikka
	Bulevardin ja Esplanadin yhteyttä vahvistetaan		Aukion nykyinen raja
	Mannerheimintien neljä lehmusriviä ovat aiheena peräisin 1800-luvun alun asema-kaavoista		
	Teatterirakennuksen eteläpuolella sijainneen puurivin paikka		

8. Historiaselvityksen johtopäätökset jatkotoimia varten

Erottajalle on laadittu suojeluasemakaava, koska se on eräs Helsingin keskustan tärkeitä vanhoja aukioita. Sen mukaan Erottaja ja sen ohi kulkevat kadut on määritelty kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja kaupunkikuvan kannalta arvokkaaksi kokonaisuudeksi. Kaavan mukaan Erottajan katuaukio ja katualueet tulee suunnitella osana historiallista Esplanadipuistoa ja osana viereisiä puistokatuja.

Aukioon liittyvien toimenpiteiden johtoajatuksena tulee olla sen kulttuurihistoriallisten arvojen säilyttäminen, korostaminen ja mahdollinen palauttaminen. Aukion kehittämisen tavoitteena on palauttaa sen avoin ja yhtenäinen luonne. Tavoitteena on aukion monien arvojen (ks. lukua 6) säilyttäminen – etenkin kaupunkikuvallisten, maisema-arkkitehtonisten ja virkistysarvojen osalta.

Tilarakenne ja kasvillisuus

Aukion, Esplanadipuiston, Eteläesplanadin ja Bulevardin yhteyksiä toisiinsa nähden on pyrittävä vahvistamaan.

Aukio varataan kevyelle liikenteelle ja siellä sallitaan ainoastaan huoltoliikenteen ajo teatterin eteläisivulla - ei pysäköintiä. Aukiota tulisi kehittää toiminnallisena alueena, joka mahdollistaa jalankulkijoiden ja pyöräilijöiden sujuvan liikkumisen etenkin Bulevardin suuntaan, oleskelun sekä tilapäisten tapahtumien järjestämisen.

Pohjoisesplanadin ja Mannerheimintien kulmauksessa kasvaa kolmen lehmuksen ryhmä. Nämä puut ovat korvanneet nykyisten liikennejärjestelyjen alta poistetut puut, jotka vuorostaan korvasivat 1930-luvulla poistetut silloisen Henrikiesplanadin puurivit. Kulmauksessa

oleva kasviaihe kuuluu Chiewitzin teatterisuunnitelmaan (kuva 15), ja se tulee säilyttää.

Pintamateriaalit

Aukio on historiallisen keskustan solmukohta ja ympäröiviä katuja yhdistävä nivel, minkä takia sen pinnan tulee liittyä korkeusolosuhteiltaan saumattomasti sitä ympäröiviin katuihin ja rakennuksiin. Aukion pinnan tulee olla tasainen ilman reunakivien korkeutta suurempia tasoeroja. Tavoitteena on vanhojen kuvien hengessä sommiteltu huoliteltu, korkealaatuisesti rakennettu aukiokokonaisuus.

Kalusteet ja varusteet

Aukiolla sijaitsi 1800-luvulla kaivo, joka ainoana varusteenä loi aukion toiminnallisen ja visuaalisen kiintopisteen. Avoimuus on aukion olennainen ominaispiirre, minkä takia sen kalusteet, varusteet ja rakenteet pyritään pitämään mahdollisimman vähäisinä ja yksinkertaisina. Liikennemerkkien määrä tulee myös pitää mahdollisimman vähäisenä. Aukiolle ei saa sijoittaa erillisiä mainoslaitteita.

Hajanaisesti aukiolle ja sen kalusteisiin ja varusteisiin kytetyt polkupyörät vaikuttavat kielteisesti aukion yleisilmeeseen. Pyöräpaikat sijoitetaan siten, että ne eivät sijaitse jalankulku- tai näkymäakseleilla. Pyörätelineiden tulee olla mahdollisimman huomaamattomia ja yksinkertaisia.

Sähkökaapit, sähkönjakelupisteet ja muut kunnallistekniset laitteet pyritään siirtämään muualle. Jos tämä ei käy päinsä, on niiden sijainnin ja väriyksen oltava mahdollisimman huomaamaton. Jos aukiolle sijoitetaan kaavan sallima rakennus, siihen tulee integroida kaikki kunnallistekninen laitteisto.

Esplanadin puisto sijaitsee Ruotsalaisen teatterin ja Korkeavuorenkadun välillä osittain noin 0,60 metriä Eteläesplanadin katutasoa alempana. Sitä puiston puolella reunustava aita on säilytettävä kävelijöiden turvallisuuden kannalta.

Lähteet ja kirjallisuus

SUULLISIA TIETOJA OVAT ANTANEET

Kajsa Lybeck, arkkitehti, Helsingin kaupungin kaupunkisuunnitteluvirasto / Asemakaavaosasto / Keskusta-projekti, haastattelu 26.4.2016.

Anu Lamminpää, maisema-arkkitehti, Helsingin kaupungin kaupunkisuunnitteluvirasto / Asemakaava-osasto / Ympäristötoimisto, haastattelu 26.4.2016.

NYKYTILAN VALOKUVAT

Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy ellei toisin mainita.

ARKISTOLÄHTEET

Helsingin kaupungin museon kuva-arkisto (HKMKA)

Helsingin kaupungin Sinetti-arkisto (HSA)

Helsingin kaupungin arkisto (HKA): Maistraatin rakennuspiirustukset

Helsingin kaupungin kaupunkisuunnitteluvirasto (KSV): asemakaavat ja niiden havainnekuvat, liikennesuunnitelma

Helsingin kaupungin rakennusviraston katu- ja puisto-osaston arkisto (KPOA)

Laine, Sirkku. – Esplanadi. Yksi kaupungin hienoimmista koristuksista. (Päiväämätön käsikirjoitus)

Puistokortit

Suunnitelmapiirroksat

Kansallisarkisto (KA): Helsingin uudelleenrakentamiskomitea: Komitean kertomukset toiminnastaan 1811–1825

Kaupunkimittaosasto (KMO): asemakaavakooste, ilmakuvat, kantakartat

Museoviraston kuva-arkisto (MVKA)

Svenska Litteratursällskapet i Finland (SLS)

PAINETUT LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Huom. Alaviitteissä kertaalleen mainittuja sanomalehti- ym. artikkeleita ei ole toistamiseen mainittu seuraavassa luettelossa.

Ahde-Kjälman, Aili Salli. – Kotini vuosisadan lopun Helsingissä. Kolmas painos, Helsinki 1964.

Carpelan, Anna. – Yleiset kaivot Helsingissä 1800-luvulla. Helsingin kaupunginmuseon tutkimuksia ja raportteja 1, 1998.

Elmgren, S. G. – Muistiinpanot. Suomen historian lähteitä II. Julk. Aarno Maliniemi. Helsinki 1939.

Hartman, Torsten. – Då Helsingfors blef hufvudstad. Helsingfors 1912.

Heinänen, Jouni. – Kantakaupungin nivelet – Kolmiopuistot ja jäännösauiot Helsingin ruutukaavaverkkojen saumakohdissa. Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisut 2009: 12 / Katu- ja puisto-osasto. Helsinki 2009.

Helsingin kadunnimet. Toinen korjattu painos, 1980. Helsingin kaupungin julkaisuja 24. Helsinki 1992.

Helsinki - Helsingfors. Historiallinen kaupunkikartasto. Historic Town Atlas. Scandinavian Atlas of Historic Towns, New Series, No. 2, Suomi-Finland. Toim. Marjatta Hietala, Martti Helminen, Merja Lahtinen. Hämeenlinna 2009. (HKK)

Hertzberg, Rafaël. – Helsingfors för trehundra år sedan och i våra dagar. Helsingfors 1888.

Lilius, Henrik. – Esplanadi 1800-luvulla. Rungsted Kyst 1984.

Merenmaa, Martti. – Varjojen paraati. Jyväskylä 1931.

Muthreich, Margareta. – Helsingin asemakaava 1812–1817. Entisaikain Helsinki VIII, 1970.

Pehkonen, Marja, Marja-Liisa Tuomi ja Riitta Pakarinen. – ”Kluuvi – Sadan vuoden työmaa”, Narinkka Helsingin kaupunginmuseo 1986–1987.

Schauman, August. – Nu och förr. Helsingfors 1886.

Schauman, August. – Från sex årtionden i Finland: levnadsminnen, I. Helsingfors 1922.

Topelius, Zacharias. – Muistiinpanoja vanhasta Helsingistä. Kootut teokset XII; 3. painos. Helsinki 1949.

Weckström, Tor. – Svenska teatern. Chiewitz teaterhus. Helsingfors 1966.

INTERNET-LÄHDE

Museovirasto, Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. www.rky.fi.

Viitteet

1 Lars Sonck suunnitteli tämän rakennuksen Keskuskirjapainoa ja Kirjansitomo Oy:ta varten. Nämä myivät talon "Rakelle" eli Rakennusainekauppa Oy :lle vuonna 1917. Talo tunnettiin pitkään "Raken talona", ja nimi Rake on edelleen suurin kirjaimin talon fasadissa, vaikka liike muutti talosta vuonna 1970.

2 Museovirasto, Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY.

3 Ao. tullinpuomi oli osa nk. Espoon tullia, joka sijaitsi nykyisen Esplanadin keskivaiheilla, Runebergin patsaan itäpuolella.

4 Nimi "Skilnad" (Erottaja) on vanhemmissa lähteissä yleensä kirjoitettu yhdellä l-kirjaimella. Nimen suomenkieliseksi vastineeksi vakiintui vähitellen käsite "Erottaja". Se ei vastaa ruotsinkielistä nimeä sen enempää sisällöllisesti kuin kieliopillisesti, mutta paikannimiksi hyväksyttiin yleensä vakiintuneet käsitteet ilman että ruotsin- ja suomenkielisiä nimityksiä olisi pyritty yhtenäistämään. Aukiosta näkyy 1800-luvulla käytetyn myös nimeä Skilnads-torg, vrt. Helsingin kadunnimet, s. 133. Tietävästi siellä ei kuitenkaan koskaan harjoitettu torikauppaa. Tämä on johtanut väärinkäsityksiin, esim. Lilius kirjoittaa seuraavasti: "Ns. Kolmiotori Etelä-Esplanadin ja Erottajakadun kulmassa", s. 250; Trekantiga Torget tarkoitti kuitenkin nykyisen Dianapuiston aluetta, jolla oli aikoinaan torimyyntiä. Nimeä "Erottaja" on puolestaan käytetty myös Erottajakadusta, ks. Heinänen s. 32. (Kirjassa julkaisulla postikortilla näkyy myös Dianapuistikon eteläkärki.) Erottajan yhteydessä "torg"-sanaa lienee käytetty alueen aukiotyyppisen eli siinä mielessä "torimaisen" luonteen korostamiseksi.

5 Schauman, s. 47 f.

6 "Lampeni plantage" on merkitty Anders Kocken vuonna 1810 laatimalle asemakaavalle: s. 10 kuva 5.

7 Schauman, s. 48 f. Hänen lapsuudenaikaiset muistikuvansa liittyvät 1830-luvun aikaan, ibid. s. 47.

8 Hautausmaasta käytettiin nimeä kyrkogård, vaikka siellä ei ollut kirkkoa. Nykyinen Vanha Kirkko rakennettiin alueelle 1825–26, ja sen hautausmaa laadittiin pienemmäksi kuin vanha alue.

9 Schauman, s. 50 f.

10 Huom. Helsinkiä varten 1810-luvulta alkaen piirretyistä kaavoista, niiden kopioista ja ajoituksista ei ole päästy lopulliseen selvyyteen. Hartman toteaa, että Ehrenströmin ohjeiden mukaan vuonna 1812 laadittua karttaa ei ole ollut mahdollista jäljittää, s. 69, alaviite 1. Vrt. Muthreich, s. 172 ff ja hänen käyttämiään lähteitä. Tässä yhteydessä karttojen ajoitukseen ei kuitenkaan oteta kantaa, koska se ei ole olennaista Erottajan alueen kannalta.

11 Topelius, s. 17.

12 Asiasta tarkemmin: Muthreich, s. 172 ff.

13 Pehkonen-Tuomi-Pakarinen, s. 30 (oikeanpuoleinen yläkuva, vuodelta 1818) ja Lilius, kuva 9.

14 Lilius, kuva 10.

15 Ao. istutusvuodet olisi todennäköisesti selvitettävissä maistraatin pöytäkirjojen perusteella, mutta ao. merkinät ovat hyvin lyhyitä eivätkä ne kerro mitään yksityiskohtia, esim. puiden lajeja, taimien kokoa, tms. seikkoja.

16 Hertzberg, s. 97.

17 Henriknesplanadi – Heikinkatu sai nimekseen Mannerheimintie vuonna 1942 marsalkka C. G. Mannerheimin 75-vuotissyntymäpäivän juhlistamiseksi.

18 Lilius, s. 11.

19 Rakennus myytiin huutokaupalla, purettiin ja pystytettiin pienelle kumpareelle, joka sijaitsi nykyisen Paasikiven aukion kohdalla.

20 Elmgren, s. 393.

21 Weckström, s. 104.

22 Teatteriyhtiö järjesti arkkitehtikilpailun uuden teatterin suunnittelusta, mutta kilpailuehdotukset syrjäytettiin, kun N. Benois tarjoutui laatimaan piirustukset entisen teatterin palossa säilyneiden jäännöksiä pohjalta.

23 Vrt. Lilius, kuva 47. Suunnitelma on ilmeisesti kuitenkin luonnosmainen tai kulunut, joten siitä on vaikea saada tarkkaa selkoa.

24 Sekä Etelä- että Pohjoisesplanadin lehmusrivit ulottuivat vuonna 1936 otetun lentovalokuvan mukaan teatterin suorien seinien koko pituuden verran. Tällöin rakennuksen viimeinen suuri laajennus oli tehty eli Benois'n noin 20 000 kuutiometrin rakennukseen oli lisätty 37 000 kuutiometriä Eero Saarisen ja Jarl Eklundin toimesta, Weckström, s. 74 f.

25 Nimitys "Oopperaesplanadi" johtui siitä, että teatteritalossa esitettiin siihen aikaan myös oopperoita, sillä Helsingissä ei ollut varsinaista oopperataloa.

26 Ahde-Kjälman, s. 17. Kirjoittajan mainitsema soitto-lava eli "kuomu" näkyy myös sen ajan valokuviissa.

27 Merenmaa. – Varjojen paraati, s. 72 f.

28 Kadusta käytettiin suomenkielisissä julkaisuissa nimiä Heikinesplanadi ja Heikinkatu. Yleensä viimemainittua ilmausta täsmennettiin vielä sanomalla Itäinen – tai – Läntinen Heikinkatu, koska niiden välissä oli varsinais-

nen esplanadi eli leveäkö viheralue, jota kutsuttiin myös nimellä Heikinpuisto. C. W. Gyldeénin vuonna 1836 laatiman kartan mukaan sen keskellä oli hiekkakäytävä, jonka molemmin puolin oli nurmialueet ja niillä kaksiriviset puukujat. Heikinpuisto liittyi etelässä Esplanadin puistoon. C. L. Engelin kaksi vuotta myöhemmin piirtämällä, Kluuvilahden tonttijakoa koskeneella kartalla Heikinkatu on piirretty kapeammaksi, mutta se johtaa suoraan Esplanadin puistoon. Kadun lehtikujat tekevät siellä vinon kulman ja johtavat sen jälkeen suoraan silloiselle eli vanhalle teatteritalolle, Pehkonen-Tuomi-Pakarinen, s. 31.

29 Niitä istutettiin ensimmäisen kerran mahdollisesti vuonna 1952 eli Bengt Schalinin toimesta Helsingin kaupungin yleisilmeen kohentamiseksi ao. kesänä järjestettyjen olympialaisten kunniaksi.

30 "Wille Wallgrenin suihkukaivo", Uusi Suometar nro 260, 9.11.1906, s. 3. Ks. myös Helsingin Sanomat, nro 229, 3.10.1906, s. 4.

Kuvailulehti

Tekijät: Tiina Perälä, Eeva Ruoff, Lilja Palmgren

Julkaisun yhteyshenkilö rakennusvirastossa: Anu Kiiskinen

Julkaisun nimi: Erottaja - Ympäristöhistoriallinen selvitys ja johtopäätökset jatkotoimia varten

Sarja: Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisut 2016:12 / Arkkitehtuuri- ja ympäristöosasto

Sarjanumero: 2016:12

Julkaisu-aika: Lokakuu 2016

ISBN: 978-952-331-171-8 (vain verkkoversio)

ISSN: 1238-9579

Kieli, koko teos: Suomi

Tiivistelmä:

Erottajanaukio alkoi hahmottua 1800-luvun alkuvuosikymmenillä Helsingin uudelleenrakentamista ohjanneissa asemakaavoissa, ja on rakentunut Helsingin kahden historiallisen ruutukaavaverkoston niveleen. Aukio sijoittuu Helsingin puistokatuakselien risteykseen ja on monen Helsingille tunnusomaisen katunäkymän päätteenä. Se on muotoutunut viime vuosikymmenten aikana kaupunkirakenteelliseksi taitekohdaksi. Erottajanaukio on osa Esplanadi-Bulevardin valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY).

Tämä selvitys on laadittu lähtöaineistoksi Erottajanaukion ja siihen liittyvien katualueiden peruskorjauksen suunnittelua varten. Selvitys dokumentoi aukion historiallisia kehitysvaiheita ja sen nykytilan, sekä sisältää arvion aukion kaupunkikuvallisesta ja kaupunkirakenteellisesta merkityksestä ja määrittelee sen arvot. Johtopäätökset jatkotoimia varten perustuu näihin tietoihin.

Sammanfattning:

Skillnaden började gestaltas under 1800-talets första årtionden, då generalplanerna för Helsingfors återuppbyggande upprättades. Skvären ligger mellan Helsingfors två historiska stadskoordinatsystem, där stadens betydelsefulla avenyer korsas, och där många för Helsingfors karakteristiska vyer slutar. De senaste decennierna har format Skillnaden till en av stadsstrukturens knutpunkter. Skillnaden är en del av Esplanadens och Bulevardens byggda kulturmiljö av riksintresse (RKY).

Den här utredningen har uppgjorts som grundmaterial för framtida planering av Skillnaden och de gatuområden som den gränsar till. I utredningen dokumenteras skvärens historiska skeden och dess nutid. Utredningen kartlägger skvärens betydelse som en del av stadsbilden och –strukturen och innehåller en analys av dess värden. Slutsatserna för framtida rekommendationer grundar sig på dessa.

Avainsanat: Erottaja, Erottajanaukio, ympäristöhistoriallinen selvitys

Rakennusviraston julkaisut 2016

Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisut 2016:1
Mustikkamaan hoito- ja kehittämissuunnitelma

ISBN 978-952-331-039-1 (painettu versio) ISBN 978-952-331-040-7 (verkkoversio)

Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisut 2016:2
Myllypuron, Puotinharjun ja Roihupellon aluesuunnitelma

ISBN 978-952-331-046-9 (painettu versio) ISBN 978-952-331-047-6 (verkkoversio)

Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisut 2016:3
Jakomäen, Tattariharjun ja Tattarisuon aluesuunnitelma

ISBN 978-952-331-048-3 (vain verkkoversio)

Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisut 2016:4
Tove Janssonin puisto – puistohistoriallinen selvitys ja kehittämisperiaatteet

ISBN 978-952-331-053-7 (vain verkkoversio)

Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisut 2016:5
Selvitys katujen suolauksen vaikutuksista katupuihin Helsingissä

ISBN 978-952-331-080-3 (painettu versio) ISBN 978-952-331-081-0 (verkkoversio)

Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisut 2016:6
Vartioharjuntien kokeilupuiden menestymisseuranta

ISBN 978-952-331-082-7 (painettu versio) ISBN 978-952-331-083-4 (verkkoversio)

Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisut 2016:7
Luonnonhoidon työohje - Niityt ja maisemapellot

ISBN 978-952-331-088-9 (vain verkkoversio)

Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisut 2016:8
Kaunissaaren, Hanskisen ja Eestiluodon hoito- ja kehittämissuunnitelma vuosille 2015–2024

ISBN 978-952-331-091-9 (vain verkkoversio)

Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisut 2016:9
Pitäjänmäentien alikulut ja tulvariskien hallinta Strömberginpuiston kohdalla

ISBN 978-952-331-141-1 (vain verkkoversio)

Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisut 2016:10
Haaganpuron valuma-alueen hulevesiselvitys ja suunnitelma

ISBN 978-952-331-142-8 (vain verkkoversio)

Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisut 2016:11
Vanhankaupungin alueen aluesuunnitelma–Koskela, Kumpula, Käpylä, Toukola, Vanhakaupunki 2016–2025

ISBN 978-952-331-159-6 (vain verkkoversio)

Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisut 2016:12
Erottaja – Ympäristöhistoriallinen selvitys ja johtopäätökset jatkotoimia varten

ISBN 978-952-331-171-8 (vain verkkoversio)

